

Politikai
röpiratok.

169.

169
1540

Magyar Képlet

A KORONÁZÁS

ÉS

A KORONA

MAGYARORSZÁGBAN

VAGYIS

**MILY MÓDON SIKERÜLT, HOGY Ő KIR. APOSTOLI
FELSÉGE**

ELSŐ FERENCZ JÓZSEF
MEGKORONÁZTATIK.

Történelmi és politikai vázlata a koronázási - országgyűlés legfonto-
sabb mozzanatai — és legjelentékenyebb férfainak; továbbá a sz.
korona, a jelvények és

a koronázási ünnepélyek leírása.

6.

Pesten. 1867.

Kiadó és tulajdonos Leitner, M. L. könyv- és könyvnyomdája.

6.15FS200J65794 30

THE KOROANAS

A KORONA

M. G. WILSON & CO. MAN

MADE IN

THE KOROANAS

MADE IN

THE KOROANAS

MADE IN

THE KOROANAS

MADE IN

THE KOROANAS

A koronázási ünnepélyek riadó zaját és szemkáp-
ráztató pompáját még úgy sem élvezheti az ember
egészen, ha valamelyik e célra készített koroná-
zási álványra jegyet váltott magának; sőt ha, a
mi nem mindenkinek telik, a Lloyd-épület, az
akadémiai palota vagy más alkalmas dunasori
épület ablakáért 2—300 forintot fizet is pár órai
használatért, míg alatta a koronázási díszmenet
végig hullámoz; még akkor sem.

Ha már most az ember nemcsak látni, de ér-
teni is akarja az egymásután következő koronázási
mozzanatok és ünnepélyek összefüggését, ha az
egész koronázási tény országos jelentőségével ohaj-
tana tisztába jöni, vagy ha családjának az átélve-
vezett benyomások rajzát ohajtáná bemutatni
otthon, — ez emléklapok igen kedves szolgálatot
fognak tenni.

Az utóbbira gondoltunk mi első sorban e fü-
zetke megírásakor. E rövid vázlatok mindenről
szólnak mi a koronázásra tartozik, a koronázás nagy
eseményének előzményeit is világosan tárgyalják.
A mellett a szöveg mellékletében adott sikerült kő-

metszvények diszes emléklapjait képezendik a koronázás országos fontosságu tényének s későbbiévekben magasabb értéket kölcsönöznek ez odavetett jegyzeteknek, melyek történelmi hűségre és szabotosságra irányuló törekvésünknel fogva, magokban véve is talán hasznos idézetekké és remiscentiákká válhatnak ez oly rendkívül érdekes korszakot illetőleg. — Ezeket előre bocsátva, hadd lássuk már:

egészén, ha valamilyik e. ezirt készített koronázati élváltásra jegyet váltott magának; sőt ha a mi nem mindenkinnek telik, a Ljovd-épités az akademiái palota vagy más alkalmas dunasori épület elaklárta 2—300 forint árt és pár órai használatára, míg alatta a koronázati díszment végig hallgathatjuk: megkarmozni.

Ha már most az ember nemcsak látni, de élni is akarja az egyháziak követező koronázati moxanatok és tinnepélyek össztüggését, ha az egész koronázati tény országos jelentőségével önjelentésbe lépni, vagy ha családjának az átélésére vezet benyomások társat oltatnak bemutatni otthon, — ez emléklapok igen kedves szolgálata foghatunk tenni.

Az utóbbi gondolatunk mi első sorban a fülzetke megírásakor. E rövid vázlatok mindentől szabadnak mi a koronázati tartalom, a koronázás nagy eseményének előzményeit is világosan tárgyalják. A mellett a szöveg mellékletében adott sikerült kö-

Mikor és miért koronáz a magyar?

(A koronázási előzmények rövid története.)

A kérdés egyszerű, világos, a felelet sem lehet más. —

A magyar akkor koronáz, ha királyi eskük által szentesített alkotmánya teljesen és tetteleg helyre van állítva; előbb nem. —

Az új király megesküszik rá, mint elődei megesküdtek, hogy az alkotmány és az ország területi épségét fenntartja, s ekkor őt a nemzet elismeri királynak, minnek jelül fejére teszi szent István koronáját.

Ebből már azt is láthatjuk, hogy miért koronáz a magyar. Azért mert önmagát a királyi eskü által alkotmánya fentartásáról s viszont a királyt is a koronázás által, a nemzet alattvalói küségéről ohajtja biztosítani. —

Ezért koronáz a magyar.

S miért nem koronázott eddigelé, hisz 48 óta elég ideje lett volna rá? s miért koronáz épen mostan? —

Ennek története van, mit nem lehet egy két szóval elmondani.

A történet kezdete az hogy 1848-ban királyi eskü által szentesített alkotmányt kaptunk.

Azonban V. Ferdinand leköszööt trónjáról s az új uralkodó egészen az utóbbi időkig nem állította vissza alkotmányunkat.

Hogy mi okból lön 1848 után, királyi eskük daczára, felfüggesztve alkotmányunk, azt ez uttal ne kutassuk.

Elég az hozzá, hogy az alkotmány szünetelése körülbelől 18 évig tartott, mely idő alatt *Bach* és *Schmerling* urak gazdálkodtak bitor módon a magyar nemzet nevében. E szomorú időszak történetkeit nem szükséges itt még elősorolnunk, — tudja azokat minden magyar ember úgy is könyv nélkül, —

A mostani koronázás előzményeinek történetét ott kellene kezdenünk, hol a valóságban az események kezdik jelen országgyűlésünket bevezetni; de még ez is igen messze vinne vissza a multba.

Nem akarjuk kezdeni sem az 1860-ki octoberi diplomával s annál kevésbé vesszük fel a fonalat 1861-ben augusztus 22-én, midőn a közelebbi országgyűlést a Schmerling-politika a nemzet két hatalmas óvása után feloszlattatá.

1865. elején kezdjük a jelen koronázást megelőző nevezetesebb dolgoknak elbeszélését.

Akkor már az osztrák kormány (*Schmerling*, *Zichy*, *Nádasdy*) a magyar országgyűlés egybehívásával vélte ámíthatni a magyar nemzetet, s talán magát a koronát, — *a koronát, mely látszik, már nem sokat hajtott ezen hitelvesztett tanácsosaira.* De már 1864. év végén általános volt a hit, hogy az osztrák miniszterium uszályhordozói el fognak bocsátatni hivatalukból. Ennélfogva Magyarország többet épített oly tüneményekre, melyek a miniszterium bukását már csak időkérdésének mutatták, mint ama miniszterium ígéreteire; többet a Reichsrathban mutatkozott szellemre, mint más viszonyok közt történt volna.

Kaiserfeld beszédei e részben megtevék hatásukat.

A reichsrath azóta, *hogy az uralkodó maga kijelenté a magyar kérdés kiegyenlítésének szükséges voltát*, elfogadá ezt egyik jelszavának, — csaknem ellenmondás nélkül. S habár ebben is, felülről — az uralkodótól — jött

a lendítés, a magyar értelmiség nem maradt hátra, az elismerésben a reichsrath iránt; ámbar sok jele volt, hogy a reichsrath nem akarja vagy nem tudja eléggé szivére venni érdekeit és jogait, az egész magyar közvélemény mégis minden kérdésben a reichsrathbeli ellenzék mellett volt, mely az akkori kormány állását volt gyengítendő.

Az 1865, év elején Schmerling egész politikája már bukottnak lőn nyilatkoztatva az egész birodalomban. Mindamellett személye bukása még kétes volt. E miniszterium hallatlan szívós életűnek mutatkozott. Per se nem szabad feledni, hogy a *miniszterelnök Rainer főherceg* volt, kinek az udvarnál akkori nagy befolyása ismeretes vala. — Schmerling elmozdítá Forgács kanczellárt is még 1864-ben, mivel Magyarországra nézve egy *új közigazgatási terv* valósításában nem akarta segíteni a miniszteriumot. Gr. Zichy lépett helyébe.

Az új kanczellár főleg arra volt kiszemelve, hogy a magyar országgyűlés összehívását megelőzve egy csoport octroyálást létesítsen, melyek egy Schmerling szája íze szerénti magyar pártot teremtsenek. — A „justiz-organisatió“ kivitele lett volna egyik főladata,

Bécsi lapok már kezdték is ámitani a befolyásos köröket Budáról kelt levelekkel, hogy Magyarországon az új törvénytelenség nagy rokonszenvre talál. Január 8-án jelent meg a „Napló“-ban erre nézve egy nyilatkozat, mely *nyilván Deák sugalmazása volt*, s mely szerint a jogfolytonosság elvénél fogva csak az lehet törvény, amit az ország képvisellete törvényes formák közt hoz s az uralkodó szentesít, — továbbá, hogy egy új törvénytelen eljárás nem hogy örömmel fogadtatnék, hanem épen a *kiegyenlítést nehezítené*.

Erre Schmerling ugyan minden erejét megfeszítette, hogy a tervezett beligazgatási és törvénykezési rendszabályokat Magyarországon mégis életbe léptesse; de

Mensdorf gróf, Plener és Frank ministerek a tanácsban erőlyesen elleneztek. Emez ellenzés egyszerű oka pedig az volt, hogy *ő Felsége tudatá az említett miniszterekkel abbeli szándékát, hogy a magyar országgyűlést aprilis vagy májusban összehívja, — s oly rövid időre, fölösleges minden octroyálás.* Ez volt első eset rá, hogy Schmerling a minisztertanácsban kisebbségben maradt.

De ez nem volt elég. Most új kísérletet akart tenni Horvátországgal, hol 1861-ben nem boldogult ugyan; de némi biztató jelek már akkor mutatkoztak. Neki — úgy vélte — pártja van Horvátországban. Utóbbira is nyomást gyakorolhat; mert Dalmatia, mely a reichsrathba lön erőszakolva ugyanaz Horváthország irányában, a mi Erdély Magyarországra nézve.

Schmerling kénytelen volt ugyan meghajolni a királyi szándék előtt, hogy a magyar országgyűlés összehivassék; de azt akará most kivinni, hogy *a horváth országgyűlés jóval előbb hívassék össze.* Hogy mi volt célja könnyű kitalálni. Horváthországot is el akarta szakítani Magyarországtól mint előbb Erdélyt elszakítá, per se a maga törvénytelen és jogérvénytelen módja szerint, hogy így országunkat ravasz cselekkel leglényegesebb jogainak fölládozására rávegye.

Föl kell tennünk, hogy Schmerling az ő ádáz magyar politikájának oly lényeges pontjában is megbukott, hogy a magyar országgyűlés jóval későbbön üljön össze a horváthnál.

Nagyon válságos hónap volt az a ministeriumra nézve. A hó első harmadában elesett a „beligazgatási rendezés“ ügye, hogy ez után gr. Zichy neve is elhangozzék, — úgy hogy arany mondásairól és hirhedt pohár köszöntéseiről alig lehetett többé hallani. Legfeljebb mesterségesen csinált neki egy kis hírt, valamelyik osztrák zsoldban álló hivatalos lap. Így jelenté egyszer a „General-

Correspondenz“ rendkívüli fontoskodással s repült szét távirat képében birodalom szerte marc. 15-éről, hogy *alaptalan* a hír, mintha *Zichy Ármin* kancellár és gr. *Pálffy Mór* budai kormányzó közt meghasonlás volna! Pedig senkit sem nyújtalanított ez a kérdés s soha el nem hittük volna a hivatalos lapnak, ha azt írja hogy ő exczjok nincsenek a legtökéletesebb egyetértésben.

Azonban a Schmerlingre bekövetkezett fentebbi csapásra közbevágott januar 10-én a reichsrath pénzügyi bizottsága részéről való újabb megaláztatás: visszaadák a pénzügyi tervet a ministeriumnak, — dolgozza ki újból a tegye meg a szükséges és lehető költségapasztásokat, mit elmulasztott volt. Végre a horvát és magyar országgyűlés ügyeinek elintézésében is már kivették kezéből a kormányrudat.

Itt meg kell említenünk egy hírt, melynek támadtakor a hírlapirodalom s a közönség semmi hitelt nem adott s azért fontosságot sem tulajdonított. Azt jelenték t. i. Bécsből, hogy Schmerling lelép, s helyét gr. Belcredi csehországi helytartó foglalandja el.

Martius 21-én érkezett Pestre ez a jóslatszerű tudósítás.

A fentebbiekben elmondtuk nagyából az 1865-ik évben a jelen országgyűlés ügyeinek első szakaszát. Láttuk, hogy az osztrák miniszterium több törekvése a közönség előtt ismeretlen tényezők által és módon hiúsított meg, s hihető, hogy valamint a magyar és horvát ügyben úgy a pénzügyi gazdálkodásban is, nem a reichsrathban emelt szó, hanem a *király parancsa és tilalma* adott más irányt az eseményeknek. A *jogeljárás elmélete* 1865-ben már általánosan gyűlölt szó kezdett lenni, s még maga az osztrák kormány is kénytelen volt fölhangyni vele. —

Ezen első szakban, midőn a nemzet még merő pas-

sivításban vala, az egyik párt, már úgylátszik, nagy tevékenységet fejté ki; — ez azon férfiak egyesülete, kiket hajdan conservativeknek hívtak, s kik 1861 előtt és után nagy sürgésben valának mindig Bécs és Pest között. Csakhogy vagy négy évig meglehetősen meddő volt szaladgálásuk, a mi a nagy politikát illeti. 1865 elején kezdett némi látatja lenni, ha nem csalódunk, működésöknek.

Azt rebesgetik, hogy Eszterházy Mór akkoriban tárczanélküli miniszter volt e párt lelke, s a minisztertanácsban is ő volt első ki több évi hallgatás után, Ő Felsége a király jelenlétében erélyes támadásai által megrendíté Schmerling állását s politikájának talapzatát.

A Deák párt, vagy jobban mondva Deák is egy fontos tettel lépett föl nyilvánosan. Ez egy polemicus munka volt 1865 elején a „Budapesti Szemlében“ a magyar közjogról, mely a jogeljátszás elméletét mintegy végsőcsapással volt megsemmisítendő.

Nem sokára ez után *Deák egy nagyon nevezetes cikk által úgy szólván a cselekvő politika terére lépett maga is.*

Ez pedig ama híres „*husvétii cikke*“, mely a „Pesti Napló“ april 16-ki számában jelent meg, s mely a magyar, koronázó országgyűlés előkészületei történetének új, második szakát nyitja meg.

Mondám előbb, hogy a conservativek s ezek élén Eszterházy gr., már az 1865, év első felében is már némi sikerrel folytatták szinfalak mögötti szereplésüket. A mi működésükből a nagy közönségbe szivárgott, az majd semmi, — csak az eredmények adtak némi fogalmat a halk működés erőfeszítéséről és szorgalmáról. Hogy munkájokba más, közvetlen körükhöz nem tartozó hazafiak is be voltak avatva, kétségtelen, s alig hihető, hogy maga Deák ne lett volna értesülve a gr. Eszterházy és Majláth-féle pionnaire-munkálatok haladásáról.

A Schmerling-féle miniszterium, mely már 1865 elején mint láttuk, mindenfelől ellenségektől volt cernirozva, nagy homályban vala arra nézve mi történik körülötte. Csak annyit sejtett, hogy készül valami a lajtai vonal felől. És Schmerling marc. 31-ki beszéde közel járt hozzá, hogy eltalálja a titkot. Erős vak lövést intézett az ó-conservatívek táborára, s fenyegeté, vigyázzanak, mert ő a Deák-párttal kész kezet fogni, ha tovább folytatják, az ellenkezést. A dolgot bajos volt akkor érteni, most világos az, *hogy legfelsőbb helyen a kedvezés a Deákpárt felé kezd mosolygani.* A miniszter alkalmazkodni akart ezen új fordulathoz is; de azt nem vette észre, hogy az *Eszterházy- és Deák-párt kezet fogva és talán közös terv szerint működik.*

Schmerlingre ezen éji homályból kellemetlenül virradt hát fel 1865-ben husvét első napja, mely ápril 16-ára esett. Mint mikor az ostromlott vár ellen egy setét éj lefolyta alatt, éppen azon tetőn, melyről nem is hitte volna, egy egész fölszerelt ágyuüteg egyszerre csak méltóságteljes nyugalommal és biztossággal nyitja meg a tüzelést oly pont ellen, melyet az avatlan ártalmatlannak vélne, s csak a vezér maga tudja, hogy éppen odatalál, a hol a védelem lehetetlen, — oly kellemetlenül látta Schmerling lovag azon nehéz ágyut, melyet Deák a „Pesti Napló“ husvétii számában nem éppen csak ellene, hanem a reichsrath-intézmény ellen szólaltatott meg.

Az egész czikk pedig csak kimondása annak, hogy Magyarország királyával s nem a reichsrathal akar alkotmányára nézve bizalmas érintkezésben lenni. A bécsi közvéleményre és látszólag még a kormánylapokra is megnyugtató hatást tőn ez a czikk. Azonban nem a bécsi lapokban volt meg a valódi válasz a husvétii czikre. A válasz a következőkben volt meg:

Ápril 30-án Pozsonyban az ottani lóverseny alkal-

mával Ő Felsége saját személyében külön vonaton és egészen váratlanul megérkezett, s vele Vilmos főherczeg Ő Fensége, hol szünni nem akaró éljenekkel és valódi lelkesedéssel fogadta az aristokratia és a nép. A testőrök és minden környezet nélküli megjelenés és a fogadtatás: bevezetés volt csak az érintett válaszhoz.

A közben, maj. 9-én, a Bécsben működő magyar államférfiak lapjában a bécsi „Debatte“-ban, egy újabb nyilatkozat vonta magára a közfigyelmet, A tárgy, melyről szó volt benne, nem kisebb mint *egy tervezet, hogyan lehetne a „közös ügyeket“ úgy határozni és azok tárgyalása módját úgy szabni meg, hogg Magyarország alkotmányossága és önállósága csorbát ne szenvedjen.* A cikk, úgy látszik, Deák tudtával iratott, s jelent meg, s hogy épen a „Debatte“-ban adatott ki, annak is meg volt a maga jelentősége, — ámbár a „Pesti Napló“ jónak látta röviden csak azzal vezetni be, hogy a „D.“ jól írt, helyes cikkeket közle Pestről a magyar kérdésben.

Azonban nem akarunk oly dolgok mélyébe bocsátkozni, melyekre nem lehet még elegendő adatunk. Csak némely fontos tényt sorolunk elő krónikai modorban.

A pozsonyi látogatás által bevezetett nagy nyilatkozvány az alatt gyorsan haladt előre az előkészületekben. Mint tudva van, a magyar gazdasági egyesület gyűlésén indítványozták, hogy Ő Felsége hívassék meg a Pesten junius elején tartandó gazdasági kiállítás kegyes meglátogatására. Az egyesület e célra küldöttséget volt kinevezendő; de tapintattal kívánván eljárni, először elnöke gr. Festetics György (most miniszter Ő Fels. oldala mellett) által megtudakolá, elfogadtatnék-e a kérelmező küldöttség és kívánata?

Ezen kicsinyesnek látszó adatot szükségesnek látjuk följegyezni, mivel habár egy szerény egyesület küldöttségéről van szó, mindenki az országban a haza küldött-

ségének tekinté azt s úgy hiszszük maga az akkori miniszterium is érezte fontosságát.

Junius 2-ikán már tudva volt, hogy Ő Felsége 4-én fogadván a küldöttséget 6-án fog Pestre indulni. Egyszermind hire jött, hogy a magyar országgyűlés november elejére hivatik össze, még pedig azon választási törvényekkel, mint 61-ben.

Jun. 2-án érkezett Pestre a kir. leirat, mely a horvát országgyűlést, még pedig minden octroyálás nélkül, az 1861-ki országgyűlés modorában Zágrábba, 1865. jul. 17-ére meghívta. —

Annyi engedményt tehát mégis nyert a Schmerling miniszterium, hogy *a horváth országgyűlés jóval előbb hivatott össze*; mert az már csak nem teljes lehetlenség volt, hogy a pesti országgyűlés jul. 17-éig összeülhessen.

És bár, mint tudjuk, a későbbi miniszterium elnapolások által késő ősre halasztá a zágrábi országgyűlést, az a nyeresége megvolt, hogy *Horváthországban a választások az ő befolyásával történtek meg*. Ennek a levél isszuk még mostan is. —

Ő Felsége jun. 6—9-éig mulatott Pesten. A fogadás öszintén szives és tömeges volt.

A fogadtatás meghaladta azok várakozását is kik az itt uralkodott kedvező hangulatot ismerték.

Deák husvétii czikke kimondá, hogy csak az uralkodóban bizik az ország, — és Ő Felsége a legnagyobb bizalom mutatása által a legszebb reményt adá hazánk jövőjére nézve.

Ő Felsége visszautazta után, jun. 10-éről vettük a hírt, hogy Budán a helytartótanács újra hatályba és működésbe lép, — jul. 1-ével pedig megszűnik a katonai törvényszékek működése. Ez a rendelet Budán jun. 8-án iratott alá.

Nemsokára egész váratlanul egy új esemény rázta

föl a birodalmat kába álmából. Junius 27-ről repült szét a távirat birodalomszerte, hogy *Rainer főherczeg* (a valódi miniszterelnök) *lemondott*, s gr. Mensdorf lett miniszterelnökké; gr. *Zichy Hermann* helyébe pedig *Majláth György* nevezetett ki udvari kanczellárrá.

Jul. 10-én a horváth országgyűlés elnapoltatott aug. 28-ára.

Jul. 18-án gr. *Pálffy Mór* fölmentetett Magyarország kormányzásának önkényelmei alól. Ugyanaz nap 6. *Sennyei Pál* tárnokmesterré lett, ki már 23-án Budán volt s átvette hivatalát.

Jul. 24-én tudtára adják a reichsrathnak, hogy 27-én jelenjék meg a császári lakban, hogy *főloszlattása* ünnepélyes felolvasását meghallgassa.

Jul. 26-án megtudjuk, hogy *Rainer főherczeg* ő fensége hosszabb időre külföldre utazik, mit akkor nevezetes eseménynek tartottak.

27-én feloszlattják a reichsrathot.

Jul. 29-én hivatalosan kihirdettetik a *Schmerling miniszterium* lelépte és az új kineveztetése. Az új miniszterek kinevezése 27-én kelt. A névsor: Mensdorf, *Belcredi*, Larisch, Komers, Gróf *Eszterházy Mór* tárczanélküli miniszter megmaradt. Ellenben, a mi szintén nevezetes, — az államtanácselnöke b. *Lichtenfels*, kinek nagy befolyást tulajdonítanak s ki sok bajnak volt oka, elmozdítottatott.

Jul. 30-án gr. *Belcredi* a burocraticus szellem irrogatásával kezdé működését. Bécsi lapokban nagy az elkeseredés. Aug. 1-én jelent meg Ő Felsége kézírata, mely a sajtóvétségek miatt elítélteknek amnestiát hirdet.

Aug. 9. b. *Sennyei* tárnoknál tanácskozás egy *ideiglenes országház* építésére. Az elhatároztatik.

Ugyanakkor feltűnt, hogy b. *Kemény Ferencz* több

erdélyi tekintélylyel együtt Bécsbe hivatott — az erdélyi unio tárgyában véleményt adni.

Aug. 16-án a horvát országgyűlés elhalasztatik a magyar országgyűlés összeültének idejére.

Aug. 22. A Bécsbe hitt erdélyi urak közül *egyik Deákhoz, Pusztaszent Lászlóra utazik, politikai bizalmas küldetéssel az új kormány részéről.*

Aug. 25. Elkezdődik az új főispánok kinevezésének kihirdetése. Bécsilapok azt hallák, hogy gr. Eszterházy Ő Felségéhez Ischlbe vitte az erdélyi országgyűlést az 1848. törvény alapján összehívó leirati fogalmazást.

September 2. Erdélyben is kezdik kinevezni a főispánokat és királybirákat.

September 12-kén jön Pesten nyilvánosságra a királyi rendelet, mely Sept. 1-én Luxemburgban kelt, s mely az 1794 és 1848-diki törvények alapján az erdélyi „ad hoc” országgyűlést 1865. nov. 19-ére Kolozsvárra összehívja.

September 17. két a magyar országgyűlést Pestre 1865. december 10-ére összehívó kir. leirat szárnyal szét az országban. A választások az 1848. V. törvény czikk értelmében rendeltetnek. Az öröm általános.

September 20-án Ő Felsége legkegyelmesebben felüggeszti a reichsrathot, mint mely mellett a magyar országgyűléssel való kiegyenlítés lehetetlennek bizonyul be. A népek szabad kiegyezésére bízta a megoldást. A hónap végén mindenféle elkezdődtek a képviselő választási mozgalmak.

A képviselő-választások, az országgyűlés egybeülése még oly friss emlékezetben vannak, hogy a krónikai elősorolások ily közeli eseményeknél fölöslegesek. Annál szükségesebb némely főelveket kiemelni, melyek a *pártok alakulására* irányadók voltak. 1861-ben tulajdonképp nem volt párt. A mi párt volt, inkább csak árnya-

latnak nevezhető, s nem külön felfogás és külön politika különbözteté meg a *főirati* pártot a *határozati*tól, hanem csupán csak a vérmérsékleti különbség.

1866-ban ismét más volt a helyzet. Miután alkotmányos jogaink alapjokban elismertettek, a határozati és főirati párt elnevezés értelme elenyészett.

A Deákpárt, melynek feje Deák, bár nem gyakorolt egyenes befolyást a választásokra, mégis nagy többségre jutott.

A képviselők első conferentiain még általánosabb lett a kilátás, hogy nincs többé párt. Deák pártja két-három kísérletet tön szervezkedésére. Mindenik meghiusult, — meg a miatt, hogy az ugynevezett határozati párt maga tön óvást, *kijelentvén, hogy ő is a Deákpárthoz tartozik.* És csakugyan e két pártot őszintén egyesülve látjuk a főirati vitákban, — egészen a „közösügyi“ vitáig — elanyira, hogy a főiratnak, melyet Deák készített, még szövege kifejezéseit is magáévá teszi.

Csak a pártvezérek közt készültek még tusák, melyekről a közönség nagyon keveset tudott. Titkolódzásuk nagy volt, mintha diplomataék és nem népképviselők gyűlése tartatnék Pesten, s — tegyük hozzá — Budán. Akkoriban igen keveset tudtunk arról, mi különbség egyfelől Deák és Ghyczy, másfelől Deák és Apponyi közt, — s később, mi történik egyfelől Majláth és Deák, másfelől Majláth és gr. Eszterházy közt.

Nem szólunk azon roppant hatásról, melyet Deák főiratai tettek; csak annyit jegyzünk meg, hogy a főirati viták leplezék le a pártok valódi állását.

1866-ik Febr. 15-én ellebbent a titok fátyola. A közönség két ellenséges parlamentarista táborot látott maga előtt; egyik a baloldallal egyesült Deákpárt, a másik a maroknyi jobboldal, a Majláth féle Kormány pártja,

melynek csekély számát növelte Bartal, ki 1861-ben a Deákpárt egyik harczosa volt.

Azonban 1865-ből nagyon átjövénk 1866-ba. Lényegesnek tartottuk a pártok állását kimutatni.

Az országgyűlésnek a tájt, három pártja volt: Deák pártja egyesülvén a baloldallal a tulnyomó többséget képezte. De a Nyáry — Ghyezy — Tisza hármass vezérlete alatti baloldal, midőn átment a központi táborba, hagyott maga után egy kis töredéket, a Madarász-vezette szélső baloldalt.

Volt ezenkívül a szélső jobb oldal, mely — az egy Apponyit kivéve — kevés valódi parlamentáris tehetséget számlált. —

Az 1861-ki országgyűlés egy hosszú ovástétel volt, ugynevezett sérelmi országgyűlés, melyen a nemzet elősorolta jogait s az azon ejtett csorbákat, s kívánta a törvényes állapot helyreállítását. Megtagadtatott s az országgyűlést a kormány feloszlatta.

Hasonlóan indult az 1866-ki országgyűlés is, kivéve, hogy a kormány most legalább elvben nem tagad az ország követeléseinek jogosságát. De azért Deák Ferencz remek fölriratai mégis eredménytelenek maradtak mint akkor, s az országgyűlés fölterjesztett kívánalmait a jobb reményekre jogosított Belcredi, Eszterházy, Majlát kormány szintén megtagadta.

Azon közben *Ausztriának élet-halál harczot kellett vívnia Porosz- és Olaszország ellen. A háboru ausztria-, német és olasz tartományainak elvesztésével végződött, mint valamennyien tudjuk.*

A porosz háború elnapoltatta a magyar országgyűlést is félévi működése után, de csak midőn pozitív téren való munkásságának is épen egy bizonyítékát tette a ház asztalára: egy javaslat vázlatát a „közös ügyek“ tárgyában.

Nem volt még akkor kidolgozott, kész tervezet; csak egy javaslat főponozatait foglalta magában, s még csak a 67-es bizottság 15-ös albizottsága fogadta volt el, úgy hogy még a 67-es bizottság rostáján is át kellett szűrődnie, mielőtt formaszerinti javaslattá idomult; de a vázlat maga is nagy feltűnést okozott megjelenésekor.

Elősegíté az elmélkedés többoldalúságát az, hogy a bizottság által aláírt munkálaton kívül egy másik is keletkezett. A tizenötös bizottságból négy tag — a volt határozatiak — külön javaslatot dolgozott ki, mint kisebbségi véleményt, melynek aláírói Nyári, Ghiczy, Tisza és Ivánka. Az országgyűlés elnapolása s a Königin-áramtzi nagy véresség után híre járt, hogy a magyar közvélemény Deák politikáját meghiusultnak tekinti s ez oknál fogva az ország többsége Deák politikájától el a Tiszáéhoz kezd szítani. — Általános volt pedig a kétely, még az országgyűlésnek újból egybehívása után is, ha valyon a pártok számarányai a szünetidő átalakító politikai eseményei folytán, nem változtak-e?

Valjon Deák rendelkezik-e még mindig az országgyűlés nagy többségével, mint az előtt? E kétségnek azonban a legelső pártconferentiák véget vetettek.

A kibékülés barátjai ugyanis meglepédeccsel tapasztalták, hogy Deák még folyvást vezére az országgyűlés nagy többségének.

Nov. 19-én, az országgyűlés újra megnyitására kir. leirat érkezett és olvastatott föl.

E kir. leiratban rendszerré volt dolgozva a félrendszabályok és nyulós szavak jegyzéke.

Ilyen föltételek mellett a kir. leirat a legtávolabbról sem elégíté, ki a törvény teljesítését, most már még inkább váró hazafiakat. Mindazon által az egyezkedést legalább az elvitéren lehetőbbé tette, mint az eddigi leiratok tartalma; megigérvén, hogy ha „közös ügyek”

tárgyában bárcsak elvileg is *létre jö az egyetértés, a miniszterium rögtön kinevezetik.* Eddig az volt mondva, hogy előbb az országnak módosítania kell az 1848-ki törvényeket, sőt még az ugynevezett „közös ügyek“ dolgát is tisztába hoznia s csak azután lehet kilátás a miniszterium kinevezésére.

Több lap irta, hogy a kir. leirat közeledő iránya, az akkoriban épen osztrák külügyminiszterré, kinevezett *Beust bárónak* volna köszönhető, ki előbb Szászország államminisztere volt, s csak a prágai osztrák-porosz békeszerződés után lépett a miniszteriumba, — s mint mondták — hazánk iránt a legjobb meggyőződéseket táplálta.

Sőt a „*Wr. Abendpost*“ azon érdekes fölfedezéssel lepte meg olvasóit, hogy az osztrák kormány, *Beust báró tanácsára*, eddigi álláspontja feladásával is kész Magyarországgal megkötni az egyességet.

Bármint legyen is a dolog, annyi áll, hogy a kir. leirat az országgyűlési pártokat ismét az 1861-ki állásban találta.

A „közös ügyek“ ismét két táborra osztották az országgyűlési centrumot.

A baloldal a *jogfolytonosság tetteleges életbeléptetése előtt egyáltalán nem akart még bizottságilag sem tovább tanácskozni* „közös ügyek“ fölött.

Nov. 29-én Deák és Tisza benyújták indítványukat a háznak.

A leirat fölötti viták, melyek Decz. 5-től—7-ig tartottak, élénkek sőt néha ingerültek voltak.

Az eredmény az lön, hogy Deák indítványát — mely a bizottsági tanácskozások folytatását czélozta — a ház nagy többsége elfogadta.

Decz. 11-én a Deák indítványozta felirat is elkészült s Decz. 15-én majdnem egyhangulag elfogadtatott.

E közben a Lajtán túl összehívott országgyűlések is elküldék felirataikat Ő Felségéhez.

Kaiserfeld a strriai országgyűlésen kimondá, hogy *a kibékülés Magyarországgal Ausztriára nézre a lét és nem lét kérdése!*"

A magyar országgyűlés a maga részéről nov. 19. óta két feliratot intézett Ő Felségéhez. Az első a nov. 19-ki leiratra válaszolt. A második a vérendszer ocsroyálása alkalmából lön szerkesztve s erélyesen tiltakozott a hon alaptörvényeinek megsértése ellen.

Ő Felségének e két feliratra adott válasza mind hangban, mind tartalomban lényegesen különböznek.

A kettő közé esik *Beust báró pesti utazása és a közösgyi tanácskozások megnyitása*. Beust báró ugyanis Pestre jött és értekezletet tartott Deák Ferenczczel.

A magyar pártok fegyelmezett föllépése, ha az ország sarkalatos jogairól van szó, megtette a Lajtán túl is a maga hatását.

Deák bölcs vezetése legyőzte az ellentábort.

Az országgyűlés, Erzsébet királyné Ő Felsége szü- letése napjára, az üdvözlő küldöttséget sem hiába küldötte Bécsbe. A küldöttség tagjai közül ugyanis gr. *Andrássy Gyula*, báró *Eötvös József* és *Lónyai Menyhért* néhány napig még Bécsben maradtak s mint oly férfiak kik az országgyűlés többségére hivatkozhatnak, barátságos uton alkudozásokba kezdettek a miniszteriummal. Jobban mondva, csak elmondták Bécsben, mennyire mehet az országgyűlés a kiegyezkedési ügyben, és ohajtották volna hallani, mi lesz körülbelül a miniszterium utolsó szava?

Híre járt, hogy Beust báró Belcredi gróf és Majláth főkanellár a magyar országgyűlés *tizenötös bizottságának* javaslatát vették pontról-pontra tárgyalás alá ;

Állítják, hogy szilárd megállapodásokhoz jutottak a lényegesebb dolgokra nézve. Ez valószínű is. Annyi bizonyos, hogy miután a bécsi küldöttség tagjai haza érkeztek, a közös-ügyi javaslat tárgyalásaiba egészen új szín, új hang, új élet ömlött.

Minduntalan más meg más javításokkal állottak elő a „hivatottak“ (a mostani m. miniszterek). és úgy a közbeszúrt *tételek határozott alakja mint a tárgyalások gyors menete* mindinkább fokozta a meglepetést a 67-es bizottságban magában és a feszült figyelmű közönségben is.

Végre február első napjaiban a titok leple szétfoszlott.

Egyszerre csak, s látszólag majdnem váratlanul, midőn már a 67-es bizottság rajta volt, hogy 7 napi munkálódásait bevégezze; s kész lett azon *kieggyezkedő javaslattal*, melynek mind két részről való elfogadása után a vizsály Ausztria és Magyarország között megszűnnék s hazánk visszanyerné alkotmányát: Bécsben miniszteri válság ütött ki.

Az egész miniszterium feloszlóban volt. Az első ki benyújtá lemondását, Belcredi gróf. Ő Felsege a lemondást elfogadta s az új miniszterium *Beust* báró elnökléte alatt alakult meg. Az új kormány programja volt: a 67-es bizottság javaslatát helyeselni s a magyar miniszterium kinevezését ajánlani. Ez okból febr. 1-én *Andrássy Gyula gróf* táviratilag Bécsbe lön meghíva. Nemsokára utána *Deák* is felutazott, ugyancsak távirati meghívás folytán.

— Ő Felsege — mint beszélik — Deákot szolítá föl egy magyar miniszterium alakítására, és megkínálta őt a miniszteri elnökséggel. Deák szerényen félrevonult, e kitüntetés elől s gróf *Andrássy Gyulát* ajánlotta, kit Ő Fel-

sége haladéktalanul meg is bizott a magyar miniszterium megalakításával.

Belcredi gróf leköszönésének és a vele kapcsolatba hozott változások okát többféleképen adják elő.

Leghitelesebb variáció a következő:

Bécsben távirda útján mozzanatról mozzanatra tudták: mennyire haladt a kiegyezkedési javaslat tárgyalásában a magyar országgyűlés 67-es bizottsága? Pénteken délután megkapta a miniszterium a tudósítást, hogy a nevezett bizottság csaknem az utolsó pontig elfogadta a tárgyalás alatt levő javaslatot, még pedig *azon módosítványokkal együtt*, miknek a munkálatba fölvételét Bécsben követelték akkor, a midőn *Andrássy Gyula* gróf, *Lónyai Menyhért* és b. *Eötvös* Beust és Belcredi miniszterekkel tartott bizalmas értekezletükben, tisztességes alkura jutottak.

Tehát határozni kellett.

Belcredi gróf, kinek bukását — melleleg mondva — még azon pillanatra vezetik vissza, *midőn az élesebb látású Beust a kormány tagjai közé lépett*, Belcredi gróf kivánta, hogy a magyar miniszterium kinevezése is elhalasztassék addig, míg a nyugati tartományok gyűlése is kimondja beleegyezését. Ezen nyilatkozat ellenében Beust báró megjegyzi, hogy a magyar országgyűlés a a magyar miniszterium kinevezése előtt a 67 es bizottság munkálatát a teljes házban tanácskozás alá sem fogja venni, s így Belcredi gróf indítványának értelme az, hogy az egész kiegyezkedési kísérlet meghiúsuljon. Itt az ideje véget vetni az ingadozásoknak, melyek a birodalom létét eddig is kockáztatták.

„A munkálatnak két része van; — folytatá — az, hogy magyar miniszterium legyen s hogy az 1848-diki törvények minő módcsítások között álltassanak helyre; ez *kizárólag a magyar király és magyar országgyűlés*

dolga; ebbe a reichsrathnak beleszólása nincs. Ellenben a mi a munkálatban előforduló javaslatot a „közös ügyek“ közös tárgyalására, vagyis mi a „Delagatiok“at illeti, erre nézve a német-szláv tartományok tanácsa is meg-hallgatandó lesz.“

Belcredi gróf a miniszteri tanácsban szavazásnál kisebbségben maradt; s beadta lemondását.

Ez pénteken febr. 1-jén történt.

A febr. 17-ki leiratban, mely a magyar országgyűléshez érkezett, gr. *Andrássy Gyula* már ki volt nevezve miniszterelnökké és honvédelmi miniszterré. A többi miniszteri tárczák következőleg lőnek elosztva:

Báró *Eötvös József*, vallás és közoktatásügy-,
Gr. *Festetics György* Ó Fels. oldala mellett,
Gorove István földmivelés, ipar és kereskedelmi
Horváth Boldizsár igazságügyi-
Lányai Menyhért pénzügyi-
Gr. *Mikó Imre* közmunka- és közlekedésügyi-
Báró *Wenkheim Béla* belügyi miniszter.

E névsor közzététele után a magyar országgyűlés az alkotmányt helyreállítotttnak tekintette.

Beust bárónak államminiszterré s gróf *Andrássynak* magyar miniszterré történt kinevezésével, Magyarország királya vette kezébe a már-már bomlásnak indult bii rodalom sorsát és ünnepélyes komolysággal hirdeté ks ki ujjolag a dualismus igazságos elveit.

Leirhatlan a lelkesedés, melylyel az országgyűlés e nyilatkozványt fogadta.

Ó Felsége azonban, mint a napi sajtó tudni vélte bizonyos ígéreték fejében nevezte ki a minisztereket.

S valóban a magyar miniszterium mindjárt első megjelenésekor, miután a Deákpárt őszinte támogatásáról biztosítva volt, egy határozatot eszközölt ki az országgyűléstől, mely a jelen közigazgatási év végeig *sza-*

bad rendelkezési joggal ruházta föl a miniszteriumot. Az országgyűlés *miniszteri előterjesztvényeket* is, az *adó*, az *ujonczállítás* a 48. *sajtótörvények* visszaállítása s a megyék lehető restaurálása ügyében majdnem egyhangulag megszavazta. Az ország a 67 ki költségvetést s a kívánt 48 ezer ujoncztot megajánlotta.

Minisztereinkről eddigelé jó hírek szárnyalnak.

Lassanként az egész közigazgatás átment minisztereink kezébe. Legújában a pósta- és távirda ügyekre került a sor. A megyék is restaurálták magokat.

A fejedelem is több ízben meglátogatá az ország fővárosát hol őt mindig szívélyes fogadtatásban részesítették.

Egymást érték a kegyelmi tények. Menekültek, kiket a 48-ki forradalom utójátéka külföldre száműzött, egymásután érkeztek haza; politikai foglyok, s mások, kik nem önhibájok miatt kerültek fogságba, szabadon lönek bocsátva. Mindez nem téveszté el hatását sem az országra, sem az országgyűlésre, mely ilyen jelenségekkel szemközt nyugodt kedélyvel fogott a *közös ügyi munkálat* megvizsgálásához.

A képviselőház márcz. 30-iki ülésében a 67-es bizottság munkálatát véglegesen elfogadta.

A magyar miniszterium e munkálat alapján törvényjavaslatokat készített, melyeket *koronázás után*, az országgyűlés rögtön szentesítés alá terjeszthet,

Apr. 1-én megérkezett *Beust* báró *Kussevich* tábornok, a horvát kancellár Budára, hol Ő Felsége elnöklete alatt nagyszerű miniszteri tanácskozások folytak.

Az országgyűlésen is Deák és Ghyczy külön határozati javaslatokkal lépett a ház elé a horvát országgyűlésnek a *koronázási oklevél (inaugurale diploma)* elkészítése végetti meghívása tárgyában. A ház Deák javaslatát fogadta el, mely szerint, minden következtetés nélky

kül a további országos fejleményekre, Horvátország föl-
szóllittatik a *koronázásra követeket küldeni.*

Ez után (apr. 8-án az országgyűlés maj. 1-éig el-
napolta magát.

A többi események szemünk előtt fejlődnek.

Látjuk mint alakítja törvénynyé maj. 1. óta a ma-
gyar országgyűlés a „közös ügyi“ javaslatot; látjuk, mint
nevez ki bizottságot a *koronázási oklevél elkészítésére, s*
látjuk mint módosítja át a 48-ki törvényeknek némely
pontjait. —

Láttuk azt is a mi Horváthországban történt. Lát-
tuk mint vonakodott az országgyűlés — már Fiumét is
Zágrába hívta meg a magyar miniszterium — követeket
választani koronázásra.

S tudjuk, hogy a miniszterium most már egyenesen
Pestre hívta meg Fiumét, a *koronázási oklevél elkészíté-*
sébeni részvételre.

Maj. 20-án Bécsben is megnyitá Ő Felsége a reichs-
rathot, mely a „közös ügyi javaslatot“ a maga szempont-
jából veendi tárgyalás alá. —

E pillanatban a *felsőház pár ismét Budapesten idő-*
zik s a koronázás ünnepélyének előkészületei minden felől
javában folynak. —

Az országgyűlés a *koronázási oklevelet elkészítendi,*
megkoronáztatja a királyt és ő megesküszik rá, hogy
híven megtartja az ország alkotmányát és területi épségét.

Most már tudjuk mi összefüggés létezik a magyar
alkotmány és a korona közt, és hogy *miért koronáz most*
a magyar?

A magyar szent korona története és a koronázási jelvények leírása.

Oly legendaszerű, oly titokzatos fényben ragyog már e korona eredete is. A népek gyermekded, ájtatosan rajongó hite csodát látott. Szilveszter pápánál épen követelek voltak Lengyelországból, koronát s királyi czimétek kérve fejedelmük számára. Ekkor álmában — így szól a hitrege — angyal jelent meg a pápának s intette őt, hogy a már elkészített koronát ne adja a lengyelek fejedelmének, hanem jöni fognak nem sokára egy idegen nép követei, melyet egy ifju, szentéletű fejedelem megtérített, annak adja a koronát.

Nem a mi dolgunk itt tudományos fejtegetésekbe bocsátkozni, mennyiben ugyanazonos e korona azzal, mely utóbb századokon át köiritette a magyar királyok homlokát, s mely kegyelet tárgya és drága emlék mai napig. A nemzet „szent“-nek nevezte e koronát. Valószínűleg nem egészen ugyanaz, melyet Szilveszter pápa ajándékozott. Egy része később ragasztatott hozzá.

Da ha *szent* eredetű a korona felső darabja s a nép jámbor hite angyal által küldette azt, alsó darabja a legnemesebb „*emberiség*“ dicsteljes emléke.

Belgrádot ostromolta a magyar had, a byzanci császár várát. Vitéz harcz után a várórség lerakta fegyverét Géza herczeg előtt. Salamon király hadi foglyokul akarta őket letartani s megosztolni rajtuk. A hadi fogoly a győztes rabszolgájává lett; ez volt akkor szokás. Géza visszautasította a király kivánságát s szabadon eresztette a görögöket hazájukba. A császár egy drága korona küldésével igyekezett meghálálni e nemes tettet. Ez a magyar koronához forrasztott alsó darab.

Századok hosszú során át sok viszály, sok veszél

átvonult fölötte. Már az Árpádházi királyok uralkodása alatt külföldre vándorolt nehányszor, de mindig visszerült a nemzet birtokába.

Mikor Árpád nemes vére kihalt, a koronát ravasz erószak kivitte az országból s Prágába vándoroltatta. A cseh király fiát Venczelt koronázták királyukká a magyarok, de a könyelmű ifjutól csakhamar elhajolt a nemzet színe, java; atyja ekkor nagy haddal jött Buda alá. Látni akarja fiát, — mondá — királyi díszben, koronával fején. A magyar urak teljesítették ohajtását s a cseh király magával vitte fiát és a koronát. Bajor Ottó király kiváltotta és visszahozta azt Magyarországra, kulacsba rejtve állatokon kerülve ellenségeit. Órizte mint szemefényét s magával hordta szüntelen. De mikor a ravasz Apor vajda szép leányával Erdélybe csalatta, koronája ott veszett Apor kezében, maga pedig menyegző helyett fogságot talált.

Robert Károly egyedül állt most már Magyarorszában a trónkövetelők közül. Pártja *háromszor* is megkoronázta, de a nemzet nagy része nem akarta törvényes királyának elismerni; *nem szt. István koronájával* volt megkoronázva. Még egyszer megkoronáztatta tehát magát, negyedszer, most már *szt. István koronájával*, miután Apor vajda kiadta neki.

Visegrádon tartották aztán a koronát, fönn a királyi várban, míg száz évvel utóbb szerencsétlen pártviszály s árulás ujra külföldre nem juttatá, idegen kézbe. Albert király halála után özvegye Erzsébet minden áron meg akarta tartani születendő gyermeke számára a koronát: a nemzet a lengyel Ulászlót választotta királyul s Erzsébetnek férjül. A királyné éjjel-nappal csak a korona kézrekerítésén törte fejét. Mialatt Ulászló az ország határan átlépve Buda felé közelgett, a királyné Budáról az osztrák határ felé húzódott.

Gyorsan kellett cselekedni.

A visegrádi várban erős zár alatt őrizték a koronát. Az ajtók lakatjai le voltak pecsételve a királyné s a magyar urak pecsétjeivel; a várnagy még egy pecsétet nyomott a külső ajtóra, mely azon boltozathoz vezetett, hol a koronát tartották. A várnagy zord, becsületes férfi volt, megvesztegetni nem lehetett; erőszakkal hiába iparkodott volna a királyné megszerezni a koronát; — csak eselle segíthetett. Gara volt a koronaőr, a királyné unokabátyja, de ebben sem bízott a királyné s félt, hogy vonakodni fog az ország rendei által hűségére bízott koronát kiadni. A mit férfi nem merészelt megtenni, megtette azt egy nő. A királyné egyik udvarhölgye: Kottaner Helena vállalkozott a merényletre. A hű nő a királyi aszonyért kockára vetette életét. Az elszánt, vakmerő bátorságon kívül szerföltti ügyesség volt még ehez szükséges. Kottaner Helena csak egy embert vett még magához, ki segíteni fog neki lereszelní a lakatokat s feltörni a koronát záró ládat. Egyszerű és megható a naiv elbeszélés, melylyel ő maga leírja ez eseményt, lelke mintegy félig-meddig sejtette, hogy ámulás az, mit most cselekszik s kérte Istent, hogy hagyja őt ott mindjárt meghalni, ha gonoszság az, mit ő most cselekszik, s ha abból az országnak ártalma lesz.

Éjjel azon ürügy alatt, hogy imádkozni akar a kis kapornában, gyertyát kért s kiment az aszonyok szobájából. Reggel felé már világosodni kezdett, mire készen lettek a munkával. A koronát bevarta egy vánkosba, az ajtóra visszanyomta a pecsétet s a nélkül, hogy legkisebbet is észrevett volna valaki, korán reggel elindult a várból. Magával vitte a drága vánkost s a királyné udvarhölgyeit, mert ezen szín alatt jött a várba.

Mikor aztán a magyar országgyűlés meg akarta

koronázni Ulászlót, a koronát záró ládát feltörve s üresen találták. Garát, a koronaórt alig bírta megmenténi Ulászló az országos rendek bős dűhe elől; föl akarták konczolni.

Azzen éjjel, midőn Kottaner Helena az ellopott koronát meghozta, a királynénak fia született. A gyermeket aztán Erzsébet megkoronáztatta s miután pártosai: Czillej Ulrik, Gara stbi megverettek, a gyermekkel s a koronával III. Fridrik, német császárhoz menekült, ki nek a koronát el is zálogosította.

Mikor a gyermek aztán később V. László név alatt valóban Magyarország trónjára lépett, a korona mégis Fridrik császár kezében maradt. Nem bírta kiváltani. S mikor a nemzet Hunyadi Mátyást, a dicső apának reménydus fiát választotta királyul, a szent korona még akkor is Fridrik császár kezében maradt, sőt néhány pártos magyar főúr meg is koronázta vele Fridriket, ki aztán holta napjáig viselte a magyar királyi czimet, a nélkül, hogy valaha csak egy perczig is uralkodott volna Magyarország fölött.

Mátyást királylyá választván, előbb ki kellett váltani Podjebrád fogságából a választott királyt. Aztán a koronát Fridriktől.

A mohácsi vész után két királyt is koronáztak vele egyszerre Magyarországnak. Mindkettő törvényességére, hivatkozott, mindkettőt országgyűlés választotta, mindkettőt szt. István Koronájával koronázták meg: *Habsburg Ferdinándot és Zápolya Jánost*. Szerémi György, az udv. káplán megjegyzi, hogy mikor a székesfehérvári templomban Zápolya János vajda fejére illeszték a koronát, mindenki észrevette, hogy ingadozott a fején, kicsi volt hozzá a vajda feje. Valóban kicsi volt és nem bírta meg a koronát.

A hatalmas koronaőr, Perényi Péter, ki minden

évben urat cserélt s új királynak hódolt, ép oly készséggel kiadta a koronát Ferdinand koronázására, mint a Zápolya Jánoséra. Végül aztán önön fejére akarta tenni, török pártfogás mellett.

De Szolimán szultán nem szegte meg adott szavát, elfogatta a hozzá jövő Perényit s vele együtt a koronát.

Mindkettőt János királynak hatalmába adta.

A szent korona aztán János Király halála után özvegyénél, Izabellánál maradt. Izabella nem sokára kényszerítette lemondani a trónról önmaga és fia nevében Martinuzzi György, a paulinus barát s mindenható váradi püspök.

Könyvek közt adta át Izabella a koronát Ferdinand követeknek s elbúcsúzott a szép Erdélytől, hová rövid száműzetés után új sereg élén visszatért. De a szent koronát többé vissza nem kaphatta sem ő, sem fia. Az osztrák ház birtokában maradt az azontúl. S mert féltették az előnyomuló törököktől s mert mindenkép biztosabbnak vélték azt az osztrák földön, mint Magyar országban, Rudolf idejében ismét ki kellett vándorolni a hazából a szent koronának. Hanem midőn II. Mátyás a magyarok segélyével kényszerítette bátyját Prágában leköszönni a magyar trónról, az alkotmány helyreállításával a korona is visszatért a hazába.

Pozsony volt a hely, hol a koronát most tartották. Ez volt a koronázási város is, mióta Székesfehérvár a törökök kezébe esett. Maig is ott áll történelmi hagyománykép a koronázási halom, a Duna fölséges partján, melyén, még Ferdinand is koronáztatott.

Szent István koronájának nyugalma még II. Mátyás után sem lön; még két ízben vándorolt ki osztrák földre, de mindig ismét vissza, sőt 48-ban épenséggel Buda-Pestre került.

Tudjuk mi lön sorsa a forradalom után; Kossuth

Lajos mindenüvé magával vitte, míg nem menekülni kénytelenítetvén az országból, elásta Orsovánál a földre, honnan azonban ismét szerencsésen előkerült; s most itt őrzik újra közöttünk Buda várában a nemzet, e drága ereklyéjét. A magyar még csak egy ereklyét becsül enél, is magasabbra: *alkotmányos szabadságát!*

Nem ereszkethetve hosszas és tudományos fejtegetésekbe, e helyen most még a korona és az ország ékeségeinek kívánjuk rövid ismertetését adni. Szólunk tehát 1. A koronáról. 2. A királyi pálczáról. 3. Az arany almáról. 4. Szt. István kardjáról. 5. Szt. István palástjáról. 6. A kettős Keresztről. 7. A keztyükről. 8. A sarukról.

I. Nyolcz századot meghaladott nemzeti kincsünk: a „szent korona“ merő tiszta aranyból készült és a rajta levő drága kövekkel és jóféle gyöngyökkel együtt, hiteles és műértő megvizsgálás folytán 9 márkát s 6 latot nyom. Drága kövei: 50 zafír, 50 rubin, 338 valódi gyöngy s 9 apró arany lánczocska.

A korona maga áll pedig két, egymástól világosan megkülönböztethető alkatrészből. Az *alsó* rész, vagy is a tulajdonképeni korona, egy karíma, egy kerek arany lemez, mely diadém gyanánt tétetik az uralkodó fejére.

A *felső* részt pedig, vagy is zártetöt, két egymást keresztülvágó ív, vagy abroncs alkotja. E két rész közül a felső lévén a kisebb az az alsó részbe van illesztve, illetőleg gyöngyökkel kirakott csik által összeforrasztva, úgy, hogy a felső résznek karimáját és némely díszítvényét az alsó rész némileg elfödi. E két külön eredetű és keletű díszmű alkotja *Magyarország koronáját.*

Az alsó rész, *felíratai miatt, görög*, a felső rész, szintén felíratai tekintetéből *latin* koronának nevezetik.

Az alsó résznek (v. *Görög* koronának) homlokol-

dala közepén szív alakú vagy zafir kő pompáz. E mellett egymás után jobbról és balról következnek Görög feliratok kíséretében 1. *Mihály*. 2. *Gábor* arkanyalok. 3. *Szt. György*. 4. *Szt. Demeter* vértanúk, 5. *Szt. Damián*. 6. *Szt. Kozma* képeik, közben drága kövekkel és azok foglaltványai által elválasztva. A nagy zafir-kő fölött zománcoz domborlatban a Megváltó alakja királyi székből ülve, jobb keze mutató ujját ég felé nyujtva, balkezében (evangeliumos) könyvet tartva, látható. A feliratok arany talajon fekete görög betűkből állanak. A korona alsó részének hátsó oldalán egy kisebb, nyolcz szegletű zafir-kő van, melyet az onnan régebben kiesett drága kő helyébe 1608-ban II. Mátyás Király tétetett. E kő felett bíboros Konstantin görög császár képe, bíborvörös felirással, szemlélhető; alul a kő két oldalán szintén két fejedelem képe diszlik, jobbról Dukas Mihály görög császáré, balról Gejza magyar király képe.

A korona pártázatából az elő-oldalon loborszerű ormok, félkör alakú lemezekkel váltakozva emelkednek, apró gyöngyökkel szegélyezve; a lobor- és ív-csucsok tetején jobbadán hosszukás nagyobb gyöngyök ragyognak. A hátsó oldalon csupán a pártázatból emelkednek ki nagyobb gyöngyök.

A felső, — ugynevezett latin koronának — egy részét, mint előbb mondók, elfödi az alsó korona; ez okból annak minden díszje nem tűnik szembe. Ennek felső csucsán áll a megdőlt arany kereszt; alatta a következő képek vannak: 1. A *megváltó* ülő helyzetben. Azután az apostolok képei következnek latin mellékíratokkal, még pedig az innenső oldalon a Megváltó képe alatt 2. *Szt. János* alatta. 3. *Szt. Bertalan*, kinek feliratából néhány betűt egy bevett szeg eltakar. A jobb íven a Megváltó képe alatt. 4. *Szt. Péter*. 5. *Szt. András*. A balíven. 6. *Szt. Pál*. 7. *Szt. Fülöp*. A hátsó oldalon is

mét a Megváltó képe alatt. 8. Szt. *Jakab*. 9. Szt. *Tamás*.

Az ívek egymást keresztbe metszve, a korona azon legalsóbb részéig nyúlnak, mely a király halántékait övedzi. A fönt elősorolt apostolok képeiből. Bertalané, Andrásé, Fülöpé és Tamásé a görög korona által elvannak fődve.

Az alsó pártázat széléről *kilencz arany lánczocska* függ, jobbról és balról a fülek mellett négy-négy, hátul a közepén egy. Ezek egyszerű arany gyűrűkből állanak; mint ezt képeink mutatják.

Hogy szent koronánk két egymástól elütő különkülön bevégzett müből áll, azt nemcsak az előadottak mutatják; de a két résznek művészeti tekintetben is egymástól különbözése tanúsítja. Sőt a latin a koronának anyaga az arany színére nézve is különbözik a másiktól, és nem csak kövei kisebbségére nézve, de művészeti tekintetben is ez alatta áll a görög koronának. Szemesebb vizsgálatból az is észrevehető, hogy a latin koronának szintén velt alsó karimája, mely most a görög korona alatt rejlik, valószínűleg a hiányzó többi apostolok képeivel együtt. Végre a latin zárt, a görög pedig nyílt alakú koronát képezett. Mindezek tehát a korona két részének külön, önálló keletét világosan tanúsítják. Mikor illesztették azonban a két koronát együvé, azt határozottan tudni nem lehet, annyi bizonyos, hogy már össze volt illesztve, s a jelenlegi alakkal birt akkor is, midőn Erzsébet, Albert király özvegye III. Fridrich császárnak elzalogosította.

E két korona eredetéről, kivált a mult században sokat vitatkoztak tudósaink, és a sok vita eredményeül azon ősi véleményben látszottak megállapodni a latin koronára nézve, hogy azt II. Szilveszter pápa ajánlódokozta I, vagy is szt. István királyunknak; a másikra, a görög koronára nézve pedig tén y, hogy az a bizanczi

császári udvartól került hozzánk; csak hogy egy rész I. Gejza király részére *Dukas Mihály*, mások III. Béla király részére *Mánuel* császár ajándékának vitatják.

II. A magyar királyi páleza alakját és lényegét tekintve, inkább buzogány mint jogar (sceptrum), anyaga ezüst, felső nagy gombja alul-felül arany szirmokba van foglalva, oldalait pedig nyolcz arany abroncs övedzi, melyekről tizennyolcz arany láncz függ le. Nyele szintén arany diszitményekkel van elhalmozva, és legalul aranygombos markolata van. Úgy látszik Szt. István király korában még nem volt az ország koronázási jelvényei közt. Egyébiránt ősrégisége kétségbevonhatlan, s ez az oka talán, hogy eredetét eddig nem ismerjük.

III. Az arany alma használata már Szt. István idejében is dívott, azonban a mostani koronázási ezen jelvény későbbi eredetü. — Lehet, hogy Szt. Istváné és az Árpád-házi királyoké elveszett, vagy legalább nem igtatták az ország jelvényei közé. A mostani arany alma az Anjou-házi királyok: *I. Károly* és *I. Lajos* korából való, mint azt rajta a czimer igazolja. Az egész egy arany golyót képez, belőle kettős kereszt nyúlik ki. A gömb közepén háromszegletű czimerpaizs van, négy részre osztott udvarokkal, az 1. és 4. udvarban az Anjou ház lilium-czimere, a 2. és 3. udvarban a magyar czimer négy folyói látszanak.

IV. Szt. István kardja. Ez egy két élű pallos, vagy törfegyver. Markolata kereszt alakú, különben egyenes. Történészek állítása szerint ez ugyanazon kard melyet Szt. István a pártos és lázongó *Kupa* vezér elleni csatában használt.

V. Szt. István palástja. Ez a korona után egyik legnevezetesebb kincse a magyar nemzetnek. Valódi, régi palást. Alakja egész testen körül folyó misemondó ruháé. Megbecsülhetlen régi kézi munka, telve aranynyal

himzett képekkel és fölírásokkal. Szt. István neje, bajor *Gizella* kézimunkája és ajándéka. Történetirók állítása szerint: Szt. István e palástot soha sem viselte, s csak később, mint rá és nejeére emlékeztető ereklye, lön az ország többi jelvényeihez csatolva, s koronázási köpenyül elfogadva.

Az egész palást kék-zöldes atlasz-selyemből készült, arany fonállal gazdagon hímelve. Kiterjesztett alakja egész félkört képez, melynek átmérője $4\frac{1}{2}$ lábnyi, alsó kerülete pedig 14 lábnyi. Galléra 1 láb és 12 hüvelyi hosszú és 8 hüvelyk hosszú és 8 hüvelyk széles. Sulya az arany himzés miatt $8\frac{1}{2}$ fontot tesz. Feliratai közt „*casula*“-nak neveztetik. Az egész palást három széles arany kör-csik által négy térre oszlik, közepéről széles arany borítás a félkört mintegy két negyedre osztja, hanem közepét egy csúcsos tojásdad kör szakítja meg, melyben az Üdvözítő képe látható orosz lányt és sárkányt tapodva, és jobb kezében keresztet, baljában ostyát tartva; a körzet szegélyén zöld betűk ilyen kör-iratot adnak:

„HOSTIBUS PN CHRISTUS PROSTRATIS

EMICAT ALT.“

Jobbról fölfelé hasonló, de kisebb s angyalok által tartott körzetben a boldogságos szüz képe ilyen körirattal: „*Emicat in coelo sanctae genitricis imago.*“

Balról János evang. képe hasonló arany keretben ily körirattal: „*Dat summo regi famulatum concio coeli.*“ E képek közt a hézagokat bibliai állatok himzett ábrái töltik ki. A második osztályban, melyet három szegletre vezetett és angyalképpel díszített arany borítás választ el a felsőbbi osztálytól, 17 próféta alakja látható, minden kép mellett fölirat van. Ezen osztályt a következőtől elválasztó hüvelknyi széles aranyborításon ezen körirat áll: „*Egina. Casula haec operata et data Ecclesiae*

Sanctae Mariae sitae in Civitate Alba: Anno Incarnationis Christi M. XXXI. Indictione XIII. a Stephano Rege et Gisla R. A mi magyarul annyit jelent: „e palást készítettett és adatott a fejevári sz. Mária egyházának Kr. sz. u. 1031-ben a 13-ik indikciókor István király és Gizella királyné által.“

A következő harmadik osztály közepét, tojásdad alakú, két végén csücsives körzetben ismét Krisztus foglalja el, királyi széken ülve. Körirata ez: „*Sessio regnantem notat, et Christum dominantem*“ — két oldalról tornyoskákkal diszitett ívezetek alatt, mintegy templomban, hat-hat apostol képe ülve van ábrázolva. Ezen osztályt is egy széles himzett arany borítás választja el a legelső vagyis negyedik osztálytól, melyben egyenlő síma arany keretben tizenkét koronás mellkép látható; — a két középső István király és Gizella királyné képeit ábrázolja, ezek közt egy kisebb körben fiuk Imre herceg arcképe látszik; a többi tíz mellkép: Kelemen, Sixtus, Cornél, Lőrincz, Vincze, György, Kozma, György és Panteleon szentek képeit foglalja magában, mint felirásaik mutatják; egyiknek, (a tizediknek) hiányzik felirata.

A palást gallérát dús aranysegélyzet, és azon belül hét arany ormózat ékíti.

VI. A kettős keresztet Szilveszter pápa küldte Szt. István magyar királynak: azonban, mint vélik, az idők viszontagságai között elveszett, helyébe az ország a mostani készíttette ezüsből, s ezt szokták azóta koronázásnál használni. Mátyás király korából való. Viszi e keresztet a király előtt lóháton ősi szokás szerint a legifjabb püspök. Ez uttal *Lipovniczky István* czimz. püspök vitte az ap. keresztet a menetben. — Ez a kereszt rendszeresen az esztergami káptalan kincstárában őriztetik. E kincstárban őriztetik továbbá az a kereszt is, melyre királyaink a koronázás alkalmával esküsznek, s mely

részben Szt. István korából való, szép munka. — Továbbá ott őrzik azon kisebb keresztet is, melyet Magyarország primása a koronázási mise alatt használni szokott *pacificale* név alatt. Szelepcsényi idejéből való, s azért Szelepcsényi keresztnek is hívják. Gyönyörű, izletes olasz munka.

VII. A koronázási keztyük szintén sz. István királynak tulajdoníttatnak; anyaguk: sárga, vastag szarvasbőr és hosszas kéz-szárakkal vannak ellátva. Végre

VIII. A saruk és harisnyák. A saruk sárga bőrből készült bakancsforma lábravalók, félmagas szárral, elől piros selyem-zsinórral fűzhetők. Hozzá járulnak vörös szattyánból készült cipő alaku béllések, és a sötét-vörös *selgemharisnyák*, melyek eredetéről semmi biztos adat nem tanuskodik. Ezzel bevégeztük a koronázási jelvényeknek hosszadalmas leírását.

A koronázás.

A *koronázás szertartása* csak négy napig tart ez úttal is, mint mindig szokásban volt. A koronázási ünnepek azonban *hat* napnál is tovább tartanak. A program fővázlataiban ez volt: **Első nap:** az összes főnemesség s a képviselőház tagjainak fogadása. Utánok a tábornokok és a tisztikar következtek. *Délután:* A korona a koronázási jelvényekkel együtt átszállítatik. Ó Felségének benső szobáiba. *Este:* Hölgykör a királynénál. **Második nap:** A diplomatai testület fogadása. A korona s a koronázási jelvényeknek a plebániái templomba való átszállítása. Udvari ebéd. **Harmadik nap:** *A király s a királyné megkoronáztatása.* Királyi ebéd a palotahölgyek számára. A korona s a koronázási jelvények három napig közszemlére tétetnek ki. *Este fáklyás-zene.* **Negyedik nap:** A pesti vigadóban

disztlakoma. Este kivilágítás. **Ötödik nap** : A koronázási ajándékok áthozatala, később a város természetben adott ajándékainak átnyújtása. Este udvari bál. **Hatodik nap** : A korona a templomból áthozatik a királyi pár lakására. A koronázási jelvények megvizsgálása s a korona helyiségébe való áthelyezése. Üdv-lövések, udvari ebéd és diszeloadás a nemzeti színházban. Végre nagy népünnep a városerdőben.

Tartsunk rendet, s kövessük a történetek menetét a szerint a mint a főmozzanatok egymásután következnek. Nem annyira az ünnepélyek, mint a szertartások képezendik figyelmünk főtárgyát.

1. A koronázás előestéjén a magyar szent korona s az országos jelvények ünnepi menetben hozattak a budai plébánia templomába, hol a koronázás végbe ment. Ez a következő ünnepélyességekkel történt:

A kijelölt órában a koronaőrök, az e végből választott főrendi küldöttség s országos képviselőt a királyi palotában gyűltek össze, míg a budai hatóság a kir. palota kapujánál várta a menetet. Miután erre az imént említett méltóságok a koronát s országos kincseket elhozták s az arra rendelt udvari kocsira tették, következő módon indult meg a menet:

Elől egy osztály huszár, azok mögött a koronaőrök szolgaszemélyzete, mágnások, képviselők s püspökök, kik a menetben részt vesznek. Ezt követé a lovas jászok s kunok bandériuma, lobogójuk elővitelével mellett; ezek után a testvérvárosok bandériuma, ezt követék: a herczegprimás, a püspökök, praelatusok hatfogatu aranyos udvari kocsikon s a mágnások és rendek; ez után a miniszterek, utánuk a miniszterelnök; közvetlen utána az udvari kocsi a koronával s egyéb jelvényekkel, melyeket két oldalt a budai hatóság, levett főveggel s a korona-örség kísért. E kocsihoz csatlakozott egy más

hat fogatú udvari kocsi, melyben a kir. biztosok és korona-őrök foglaltak helyet; a menetet egy osztály huszár zárta be.

II. A koronázás napjának szertartásai. A zene ujjongó rialma, az utczákon szerte hullámzó tarka néptenger zugása és harsány éljenzése, az üdvlövések ropogása, virágfüzerek és nemzeti lobogók, aranyos fogatok és drága díszruházatok, ünnepélyes arcok és menetek; mindezek csak a *koronázási szertartás* nagy ünnepélyü, nagy horderejű történelmi tényének mintegy staffageát, színre-alkalmazását képezik; s tehát nem is időzünk tovább e bár látványnak lélekemelő, de történelmi mozzanatok kicsinyes részletek és külsőségek ecsetelésénél.

Megemlítjük, hogy a nagyszerű diszmenetben Magyarország zászlójét az ősz *Orczy* György vitte. I. Ferencz és V. Ferdinand koronázásakor is Orctiak vitték.

Megemlítjük, hogy a menet jókor reggel (7 órakor) indult a budai plébánia-templomhoz, hol a koronázási szertartások kezdetüket vették. A többi csekély-jelentőségű apróságokat említetlenül hagyjuk s csak a fontosabb részletek elősorolására szoritkozunk.

A plébánia-templom ajtajához érkezett fejedelem elé mentek a kalocsai érsek és más ott levő püspökök. Az ajtón belől állott az ország primása, a ki miután a feszületet a király elé nyújtotta s őt szentelt vízzel beföcskendezte volna, bekísérte a sekrestyébe. A bemenetel alatt pörgött a dob s megharsantak a trombiták. A király után a koronázási jelvények vitelére kiválasztott országbirák is bementek a sekrestyébe; melyeket azonnal átvettek a koronaöröktől.

Előre kimenvén onnan a primás, magára vette a misemondó ruhát s leült a földszített nagy oltár jobb felén egy piros bársony karos székbe. Nehány percz mulva maga a király is kiment onnan s leült a nagy ol-

tárral szemközt helyezett királyi székbe. Ezzel az első ájtatosság elkezdődött. A sekrestyéből való kimenetel ily rendben történt:

Elöl mentek az ország főurai és rendei elegeyesen minden rangtartás nélkül. Utánok a miniszterek, mágnások, titkos tanácsosok és zászlósok. Az arany gyapjas vitézek rangjok szerint.

Ez után következtek az ország erekyeit aranyos vánkosokon vivő országbárok. *A kis keresztet* vitte a főkomornyikmester.

Szt. István kardját a főpohárnokmester.

Az arany almát a horvátországi bán.

A királyi pálcát az ország bírása.

A szt. koronát, nádor-ispán nem léteben, az országgyűlés által e végre kiküldött magyar miniszterelnök.

Miután az ország bárói az említett koronázási jelvényeket a nagy oltárra lerakták és a zászlósok Ő Felsége jobb és baloldalánál helyet foglaltak; felkelvén Ő Felsége királyi székéből, a nagy oltár elé ment a kalocsai érsek és egri püspök között s magát a primás előtt meghajtván, ismét visszatért s leült. Ez volt a koronázás kezdete.

Legottan az oltár elé állott a kalocsai érsek s latin mondatokat énekelve felszólította a primást a kath. szentegyház nevében Ő Felségének Magyarország királyává való megkoronázására.

Erre a primás kérdé: „Tudjátok-e, hogy Ő méltó és alkalmas ezen méltóságra?“ mire amaz válaszolt: „Tudjuk és hisszük, hogy méltó és alkalmas Isten anyaszentegyházának és ezen országnak kormányzására.“

Ez után hálákat adva az érsek az Istennek, hathatós szavakban inté a királyt a kegyesség gyakorlására és az igazság igaz és hű kiszolgáltatására.

E rövid beszéd után a kalocsai érsek és egri püs-

pök oltár elé vezették a királyt, ki egy ott leterített szőnyegen lévő bársony vánkosra térdepelt, s mind két kezét a primás által tartott könyvre tette, megesküdvén a keresztény anyaszentegyház oltalmazására és a papi rendnek illő tiszteletben tartására.

Azt elvégezvén, megcsókolta a primás által eléje tartott feszületet, ismét letérdepelt, és valameddig a minden szentek litániáját végigénekelték, fejét és szeméit a földre sütötte. Mellette két felől a kalocsai érsek és eгри püspök, háta mögött pedig a főudvar- és komornyik mester térdeltek.

Midőn a következő mondathoz érkeztek volna a litániában: „Ut omnibus fidelibus defunctis“ sat., a primás fölkel, kezébe vette püspöki pálczáját s így szólott az oltár alsó lépcsőjén térdelő király fölé terjesztvén kezét: „Hogy ezen megkoronázandó királyt megáldjad, kérünk Téged, hallgas meg minket.“

Ugyanígy cselekedtek és szólottak a király jobbjánál és baljánál térdelő püspökök és papok is.

Ismét megzendült a minden szentek litániája, melynek végeztével a primás fölkel, letette az oltárra süvegét és az előtte térdelő királyhoz fordulván, buzgó imát mondott fölötte.

Az *amen* után felállt a király, s a körötte szolgáló méltóságokkal együtt a nagy oltár háta mögé ment, holott udv. komornyikjai levették róla a mentét és dolmányt; az után a király ismét visszatért előbbi helyére, hol a primás *jobb vállát megkenete a szent olajjal*, ki kenés közben és után két imádságot mondott el. A király erre ismét a nagy oltár háta mögé ment, hol a megkent részekről az olaj letöröltetvén, lábaira huzták *Szt. István saruit*. Mentéjének és dolmányának reáadása után visszatért előbbeni helyére, az az királyi székebe, hol reá adták *szt. István király palástját*.

E szertartás után a primás a szt. misemondáshoz kezdett, és az apostoli levelet elolvasván az oltár jobb felére ment, oda vezették a királyt is, holott az oltár felső lépcsőzetén palástosan letérdelvén, kezébe adták Szt. István meztelen kardját; melyet valamivel később a primás kivett kezéből és hüvelyébe dugva, a komoryikok által a király oldalára köttette. Ekkor az oltár elé állott király, sajátkezüleg vonta ki hüvelyéből Szt. István kardját, s kereszt-alakban három vágást tőn vele a levegőben, u. m. előre, jobbra és balra, mely szertartás által az anyaszentegyház oltalmazására kötelezte magát.

Visszadugván Szt. István kardját hüvelyébe, újabban letérdelt az oltár felső lépcsőjére; — a midőn is kezébe vette a miniszterelnök a szt. koronát és a jelenlevők felé fordulván, háromszor mondá „*Eljen a király*“ mire trombita-harsogás, zeneszó, és ágyu-durrogás volt a válasz.

A primás az oltárra visszahelyezett koronára tévén kezeit, a püspökökkel együtt megáldotta azt; és egyszersmind ő és a miniszterelnök megfogván kétfelől e dicsőséges és szent zálogát a nemzeti hűségnek, az előtök térdelő király fejére tették. Ezzel a nagy történeti tény első főmozzanata lőn Klió könyvébe igtatva.

A primás kezébe vette a királyi pálcát is, és átadta a királynak; aztán az arany almát. Szent István kardját azonban leoldá oldaláról s a kir. főpohármesterre bizta.

Azután egy három lépcsőjű királyi székbe ültette a királyt, mely szertartás, miután jobbról balról, a primás, püspökök és országnagyok helyet foglaltak volna égbéható óriási éljenekkel, és zeneszóval végződött. Harsogtak a trombiták, ropogtak az ágyuk és zengett a Te Deum!

Ez után a primás imát és áldást mondott a király

fölött, s visszatérvén a nagy oltár elé folytatta szolgálatát. Minekutána felolvastatott az evangélium a király elé vitte a könyvet és megcsókoltatta vele. Az éneklés alatt a fejedelemnek fején volt a korona, s kezeiben csillogtak a jelvények. De azután lerakta az országos jelvényeket, az oltár elé ment, aranyokat dobott egy eléje tartott ezüst medenczébe; innen visszatérvén ismét leült királyi székebe, ismét fölvette a jelvényeket és koronát. Hanem a sz. mise alatt, midőn az oltári szentség fölemeltetett a jelvényeket a koronával együtt elvették tőle, s azoknak adták kik a sekrestyéből kivitték, ezek pedig: a miniszterelnök, az országbíró és horvátországi bán, a jelvényeket az Urnak felmutatásakor tetejeikkel a föld felé fordítottak. Ugyanígy cselekedtek az ország zászlósai zászlóikkal. Elvégezvén a primás az áldozást a király is áldozatra ment, hanem visszatérvén királyi székebe, ismét fejére tették a koronát, kezeibe adták a királyi pálcát és az arany almát.

Ebből állott a *koronázás* első főmozzanata!

A templom menyezete nagyszerű bíbor baldachin, mely 3000 forintba került. A főoltár mögött két pompás kabinet volt felállítva Ó Felsége a király és a királyné számára. Királyné Ó Felsége a koronázáson ezüsttel himzett magyar szabásu uszályos fehér ruhát viselt, — s Ó Felsége a király megkoronáztatása után egyszerű házi koronát tettek fejére.

A jelenlevő számos palota- és udvarhölgyek szintén fehér díszruhákban tündököltek.

III. Az aransarkanytus vitézek lovaggá-ütése.

A koronázás második szakasza a budai helyőrségi templomban ment végbe.

Tudniillik, vége lévén a plébánia templomában a sz. misemondásnak, a főajtónálló kinyitotta a templom kapuit, utnak indultak a rendek országnagyok, főméltó-

ságok, érsekek, papok és utánok a Felséges királyi pár.

Az útvonalat, melyen a Felségek gyalog vonultak át a budai plébánia-templomtól a helyőrségi templomig, nemzeti színű posztóval vonták be, s e czélra 800 rőf kelmét rendeltek meg, — mely posztót, miután Ő Felségeik rajta átvonultak több helyen elvágták, hogy a nép könnyebben szakgasson belőle emlékdarabokat. Az utakon, merre Ő Felségeik mentek, fehér öltönyű kedves leánykák illatos virágokat hintettek. — Ez alkalommal emlékpénzeket is szórtak a nép közé.

A budai helyőrségi templomhoz érkezvén Ő Felségeik bementek. A király azonnal egy az oltár mellé helyezett székre ült. A királyi főudvarnok és komornyik oldalára kötötték sz. István pallosát, melyet Ő hüvelyéből kihuzván, a 33 *arany sarkantyus vitéz ütéséhez* fogott. Ezeknek neveit sorjába a miniszterelnök, és az országbíró kiáltották ki, a király eleve történt jóváhagyása szerint.

A megnevezett egyén tulajdon ruhájában előállván, a királyi székeknek második lépcsőzetére térdelt, s a király megérinté az illetőnek jobb vállát háromszor Szt. István meztelen pallosával. Ebből állott az arany sarkantyus vitézek lovaggá ütésének egész szertartása.

Gr. *Batthyányi Imre* főlovászmester a templomban az arany sarkantyus vitézek felavatásánál személyesen működött; de a díszmenetben helyette gr. *Zichy Ödön* lovagolt megyszín bársonyban. Öltözetén 6000 türkisz ragyogot.

IV. Az eskületétel, szabad ég alatt történt Pesten a plébánia templom előtti díszemelvényen. Ez képezte a koronázási szertartás *harmadik főmozzanatát*. Ugyanis elveződvén a budai helyőrségi templomban az arany sarkantyus vitézek lovaggá ütése az egész diszes menet átjött a lánczhidon Pestre.

A király jobbja felől a primás és az országos erelyeket viső főméltóságok álltak. Baljánál a miniszterelnök és a horvátországi bán. Az emelvény két felén lévő lépcsőkön az ország zászlóai foglaltak helyet.

Fölmenvén az emelvényre a király, arczzal a plébánia templom felé fordult s jobb kezének két ujját az ég felé emelvén s bal kezében a feszületet tartva, s primás után mondott esküforma szavai szerint, *megesküdött rá Isten és világ előtt, hogy Magyarország alkotmányát megtartja és területi épségét megvédi mindenben teljes erejéből.*

Az eskü így hangzott:

„Mi I. Ferencz József Isten kegyelméből stb. mint Magyarország és társországainak örökös és apostoli királya, esküszünk az élő Istenre, boldogságos Szűz Máriára s az Istennek minden szenteire, hogy az Isten egyházait, Magyarország és társországi törvényhatóságait, s egyházi és világi minden rendű lakosait jogaikban, kiváltságaikban, szabadságukban, szabadalmaikban, törvényeikben, régi jó és helybenhagyott szokásaikban megtartandjuk, mindenkinek igazságot szolgáltatunk, Magyarország és társországi jogait, alkotmányát, törvényes függetlenségét és területi épségét sértetlenül fenntartandjuk, dicsőült II-ik András király törvényeit, (kivéve mindazonáltal azon törvények 31-dik cikkének záradékát, mely így kezdődik: „Quod si vero Nos,“ egészen azon szavakig: „in perpetuum facultatem“ megtartandjuk; Magyarország és társországi határait, és a mi ezen országokhoz bármi jog és czimen tartozik, el nem idegenítjük, se meg nem csonkitjuk, sőt amennyire lehet, gyarapítjuk és kiterjesztjük, s megteendjük mind azt, amit ezen országaink közjávára, dicsőségére és öregbítésére igazságosan megtehetünk. Isten Minket úgy segéljen, s annak minden szentjei.“

Vége levén az eskületételnek a miniszterelnök háromszor ismétlé ezen szókat:

„Éljen a mi Urunk és királyunk!” mire harsány éljenezés, ágyudurrogás, harangzúgás és zeneszó volt a válasz.

Következett végre a koronázás *negyedik* mozzanata, mely a Dunapartra épített koronázási dombon ment végbe.

V. Kardvágás a koronázási halmon, a lánczhid-téren. — Miután a király a belvárosi plébánia téren az esküt letette, leszállt a díszemelvényről; felült fehér ménére s a menettel a koronázási halom felé vette útját. Már ide nem ment a papi rend vele; egyedül a sz. István apostoli keresztet vivő czimzetes püspök Lipovniczky István maradt a király mellett s vitte előre a keresztet. A koronázási halomhoz érkezőn a fejedelem, a királyi pálczát az ország birájának, az arany almát a horvátországi bánnak adta át, maga pedig sebesen fölszáguldzott a koronázási halom tetejére, nagy elevenséggel kirántotta a bal oldalán függő Sz. István kardot hüvelyéből és négy vágást tett vele a szélrózsa ismert négy iránya felé a levegőben, s valahány vágást tett mindannyiszor megfordult paripájával.

E szertartás azt jelképelezi, hogy a király köteles Magyarországot bárhonnán jövő ellenségei ellen megvédeni. Erre ismét a már gyakran leírt örömnilyánítások következtek.

Ez volt a *koronázás negyedik* s utolsó mozzanata.

A király a halomról lelovagolván a jelvényekkel kezében a díszmenettől kísértetve visszatért a királyi palotába Budára.

A királyné ő Felsége a kardvágást a kertté átalakított Lloyd-erkélyből nézte. A *koronázási halom*, az eskületéli díszemelvény, és a Lloyd-erkély leírását későbbre halasztjuk.

Most még a koronázás után következet némely oly

ünnepélyről fogunk megemlékezni, melyek minden koronázáskor előfordulván, majdnem szertartásoknak tekintetők. Ilyen

Az ország ajándékának

átnyújtása, mely mintegy 72 ezer darab aranyból állott; az ezüst szekrény, melyben az ajándék átnyújtott, Laky pesti ékszerész készítménye s mintegy 6 ezer lat súlyu. Továbbá

A város ajándékai.

Ósi szokás szerint a koronázás színhelyeül szolgáló város következő adományokból álló ajándékot nyújt át hódolata jeléül:

1. Négy fehér öltönyű leány ö Felségeiknek virágokkal ékitett kézikosarakat nyújt át, magyaros szokás szerint sült kalácscsal; 2. négy fehér öltönyű leány Ö Felségeik elé rózsa-szin szalagon egy virágokkal és szalagokkal diszitett fehér bárányt vezet; 3. más négy fehérruhás lány a sütő-czéh süteményét viszi diszes kosarakban, két sütőmester által követve; 4. négy magyar öltözetű lány ugyanannyi magyarosan készült cipót visz; 5. két mészáros fiu virágokkal ékesített két barna borjut vezet szalagokon; 6. négy mészáros legény négy fehér, hizott ökröt vezet, melyeknek aranyozott szarvai virágkoszorúkkal vannak diszítve; 7. ezt követi egy, két hordóval terhelt kocsi: a hordók egyike fehérre van festve, arany arbronsokkal s fehér bort tartalmaz; másika vörösrre van festve, ezüst arbronsokkal s vörös bort tartalmaz. A kocsi két oldalán két kádár-mester s ugyanannyi legény halad; 8. ismét két fogatu kocsi következik 30 mérő zabbal fehér len-zsákokban, melyek a városi czimmerrel jelölvék, ezek felett aranyozott véka áll. A hatóság részéről küldöttség jelenti be ezen ajándékokat,

melyek rendszerint koronázási érmekkel viszonzoztatnak. Az ujon koronázott többnyire jótékony intézeteknek szokta felajánlani az ajándékokat, és miután az ajándékok áthozói is meg lettek jutalmazva, ugyanazon rendben indul meg ismét a menet a várakból a városház felé. Két zenekar kíséri a várba a menetet, melyet a magas udvar az erkélyről szemlél.

Figyelmet érdemelnek még az elősoroltakon kívül: *A városligetben tartandó népünnep.* Nagyszerű tűzi játék, világítás futtatás és reggattával összekötve. A tő körül történik a legtöbb érdekes dolog. A tűzi játék alkalmával felszálló görög tűzből a tóban e mondás tükröződik le: „Éljen a király és a királyné!” A nép közt hús és kenyér fog kiosztatni.

A nemzeti színház diszelszövése. Ez alkalomra *Szigligeti* egy allegorikai szinkölteleményt készített, melyben Szt. István és neje Gizella királyné szerepelnek s az első magyar királyné szerepszővegébe be szöve a Császárné ő Felsége által különböző alkalmakkor Budapesten mondott szavak is. Ez allegorikai szinkölteleményt a diszestén Kisfaludy „Kemény Simon“-jának fényesen rendezett előadása követte. Ebben a drámai szak minden jó ereje részt vett, s a kiállítás pompájára is sokat költenek. — A budai népszínház leendő igazgatója, Molnár, már megrendelt két alkalmi darabot a koronázásra.

Az ünnepélyek részletesebb leírása több tért foglalna, mint a mennyivel, e füzet céljához képest rendelkezhetünk.

A Felséges pár.

Koronázáskor.

A király öltözete a koronázáskor a következőkből állt: Piros dolmány, gazdagon megaranyozva, hasonló

magyar nadrág, világos sárga csizma, melynek szára térdig ér; továbbá kék koronázási palást rövid gallérral, ez alatt az arany gyapjas rend nagy szalagja, a nyak körül e rend jelvényei, a fején a korona s az oldalon a Sz. István kardja. Szürke ménlova, melyen a király a koronázási halomra vágtatott, gazdagon aranyozott kantárral volt ellátva, sörénye arany fonállal bevonva, s nyaka körül a megyék czimerei függtek picziny jelvényekben.

A királyné öltözete, finom fehér csipke áttörve ezüst virágokkal, magyar szabásu köntös és kötény, gazdagon behintve ezüst ékiteményekkel, fején csinos házi korona, nagybecsü gyémántokkal megrakva és fekete bársonnyal bélelve.

A Felséges pár életirata ugy szólván csak most kezdett országos érdeküvé válni, miolta a király a magyar alkotmányt helyreállította és a királyné anyi gyöngédséggel és szorgalommal édes anya-nyelvünket megtanulta, hogy irántunk érzett élénk rokonszenvének kifejezést adhasson.

Az előtti életiratuk néhány jelentéktelen és monoton adatra szorítkozik, mit csak a Felséges pár lakodalmanak és a trónörökös születésének örömszaja szakit meg jótékony harmoniájával.

I. Ferencz József, Bécsben született 1830 aug. 18-án.

Anyja Zsófia hercegnő és a hirhedt Bombeles vezetése alatt növekedve egyedül gyors nyelvtanulási hajlamának adhatta jeleit. Már fiatal korában beszélt Ausztria népeinek s a mívelt continensnek valamenyi nyelvén. Személyes bátorságának, lovagias érzületének és jóra könnyen hajló szívének is gyakran keresett alkalmat a nyilatkozhatásra.

Az ügyek úgy fordultak, hogy V. Ferdinand, és

atyja Ferencz Károly leköszönése után az alig 18 éves ifju Ferencz József Ausztria császári koronáját vette föl.

Trónralépését egy szép ígérettel kezdte meg: „hogy népeit a kor szabadelvű igényeihez képest alkotmányosan fogja kormányozni.“

De a végzet másként akarta; s egész 1860. okt. 20-áig, midőn *I. Ferencz József* császár mintegy megirta bevezetését az alkotmányos aerának, Bach sötét absolutismusa alatt nyögtek Ausztria népei.

A császár ez alatt többször beúztatja birodalmát, hogy népeinek ohajtásairól személyesen meggyőződhesék. De hűtlen és ravasz tanácsosai a mesterséges lelkesülés színjátékával zavarták meg látásának tisztaságát s így minden mindig a réginél maradt.

1853-ban febr. 18-án Libényi nevű szabó merényletet követett el a császár élete ellen, mely — hála Isten — veszélyesebb következmények nélkül végződött.

1854. apr. 24-én kelt egybe szeretett királynékkal Erzsébet Miksa bajor herczeg leányával.

1858. aug. 22-én született a korona-herczeg Rudolf. 1860-ban irta alá az olasz háboru befejeztével az oktoberi diplomát. 1865-ben hivta ismét össze az 1861-ben eredménytelenül felosztatott magyar országgyűlést, míg végre 1867-ben sikerült: „atyai szívének benső öröme, a magyar alkotmány helyreállítása által a nemzetet megnyugtadni s magát megkoronáztatni Magyarország koronájával.“

Erzsébet királynék életirata olyanyira a királyéhoz szövődik, hogy nem lehet fölöle külön irnunk. Hanéha még azt jegyezzük fel ide róla, hogy 1837. decz. 24-én született.

Azon rokonszeny bizonyítékául, melyet anyszor tanúsított irányunkban, legyen itt fölemlítve, hogy a királynének van magyar társalkodónője: Ferenczi k. a.

s hogy hetenként többször az arany tollú Falkkal társalog, magát a magyar viszonyokban tájékoztató és nyelven gyakorolható!

Az eskületeteli állvány, építése a belvárosi plébánia-téren, hol a magyar király Magyarország alkotmányára megesküszik, ép úgy mint a koronázási halom emelése, gróf Szapári Antal felügyelete alatt történt.

Maga a plébániába-tér, a nagyszerű országos ünnepélyhez méltóan volt feldíszítve, — s mindenütt a templomi stýle kiváló gond fordítva.

Fenn a két torony közti téren aranyos háttérre festve sz. Mária képe lebegett; a kép alatt függtek gyönyörű zászlók és bibor szövetek, melyek egészen a templom-ajtóig folytak alá. A templomajtó két felén aranyozott oszlopok meredtek fölfelé, melyeken gyönyörű keretekben szent képek sugároztak. Itten volt a képviselőház tagjainak szánt emelvény is gazdagon díszítve. Az *eskületeteli emelvényt* vagy állványt magát, byzanci stýlben építették és királyi pompával ékítették föl. Az építéssel az érdemdús *Skalniczky* építész lön megbízva.

Az emelvény karfája barna s gazdagon van beárnyozva különféle jelvényekkel; — a támla piros bársonnyal volt bevonva; az emelvény a szentháromság szobor és a piaristák épülete közé lön építve, hogy az esküvő király arczczal a plébánia templom felé álljon.

A plébánia-térről a városházig ismét gazdagon aranyozott oszlopok vezettek, különböző diszes lobogókkal körül aggatva.

A koronázási halom, mely eddigelé Pozsonyban volt, ott marad ezentúl is történeti emléke gyanánt egy tova-viharzott eseményteljes multnak.

Hanem azon koronázási halom, melyen *I. Ferencz József* sz. István kardjával a négy vágást intézte a lég négy iránya felé *Pesten* áll a *Ferencz József* téren, biztató ígélet

gyanánt, hogy ezentul Magyarország királyát mindig Buda-Pesten fogják koronázni. E halomnak három fölmenete van, melyek közül egyik a Lloyd-épület, másik az akadémia palotája s a harmadik a lánczhíd felé nyilik. A fensík 9 lábnyira emelkedik az utczakövezet fölé s négyszög alakban 6 öl széles. A fensíkot s a fölmeneteket gyönyörű 4 láb magas kőfaragvány veszi körül, renaissance stylben építve. Kívül virító zöld pázsit borítja a halmot s nehéz mivű vasláncz-kör őrizi. Kardvágáskor a köpárkányzat feje aranyozott piros bársonnyal volt bevonva, úgy hogy a fehér kővel és zöld pázsinttal összejászva nemzeti színben díszelgett a halom.

Nagyon érdekes, hogy egyes municipiumok honnan vették a beküldött földet. *Selmecz* városa a híres Kalváriahegyről küldte földet, a hol ezelőtt a város állt. — *Zalamegye* a legméltóbb hely, Deák Ferencz szülőhelyéről vette földjét. — *Kecskemét* városa a történeti híri „Csontoshalom“-ról küldte földet. — *Soprony* városa a királyhegyről, melyhez népmonda fűződik. — *Ugocsamegye* a megyeház előtt levő kertből küldött földet és ennek helyén emléket állit fel. — *Esztergam* városa ama helyről, hol a népmonda szerint sz. István király először megpillantá a napvilágot. — *Liptómege* e czélra a szvihorai síkságot választá, melyen Rákóczi Ferencznek egykor nagy csatája volt. — *Szabolcsmege* az egykori kállói várból vette földjét. — *Esztergammegye* azon helyről, hol szent István király lakhelyének kápolnája áll. — *Unghmege* az ungi vár földjéből, hol a magyarok Álmos alatt elsőben megtelepedtek és honnan Árpád hódító népe kivonult. — *Heves* Saarról, Aba Sámuel sírhelyéről küld. Belső-Szolnok-megye azon helyről, hol — a monda szerint — Ázsiából kijött őseink megismerték az Istent. Ennek emlékére ott mai napig is látható torony van felállitva.

Pest megye Alpárról küldött földet, mely az Árpád és

Zalán közt vívott csatáról nevezetes. Csongrádmegye Pusztá-Szerről, onnan küldött, hol véreikkel pecsételték meg őseink 1000 év előtt az alkotmányt. Végre *Fiume* onnan küldött földet, hol III. Károly a fumei küldöttséget fogadta; azonkívül egy zsák kavicsot az adriai tenger fenekéről. — A beküldött földdel június 6-án hintették be ünnepélyesen erre meghívott fényes közönség jelenlétében, a koronázási halmot.

A koronázási halommal szemközt van a pazarfényvel földszített Lloyd épület azon erkélye, honnan Királynénk Ő Felsege a kardvágást nézte. A Lloyd épület homlokzatán aranyozott vörös párnán levő koronát viselt, melyet két lobogó környez; a főponton az ország czimere. Az épület főpárkányzata bojtokkal, virágfüzerekkel és nemzeti övezettel bevonva, mely ékitmények a virágokból készült bajor koronát köríték. Ez kezdőpontja egy drága kelméből készült nagyszerű menyezetnek, mely aranyozott s czimerekkel beaggatott oszlopokon nyugodott. Balra ékes függönyök bojtokkal és virágcsokrokkal. Az erkély, honnét a királyné a kardvágás cselekvényét nézte, virágkertté volt átalakítva. Az erkély alatt 350 személyre alkalmas emelvény állt. Az első emelet párkányzatáról aranyozott rudon, kelme-függönyök lebegtek az utca közepéig, ezen rudat aranyozott és czimerekkel díszített oszlopok tarták. A kávéterem fölött 100 személyre alkalmas emelvény, a ház kirugó oszlop-csarnokának másik oldalán pedig kettős emelvény, mely földszint 200, az emeleten pedig 100 személyre szolgálta-tott helyiséget. Ezen kívül még következő földszítések emel-ték a város ünnepélyességét, melyek mind Lehman udv. díszítő terve szerint s országos költségen készültek. A plébániatéren két emelvény; a pesti plébánia-ház; a kegyes-rendiek és plébánia templom között levő tér; a lánczhidtér, mely különben is a kivilágításkor egész fénytengerben úszott. A hid két oszlopán óriási bengáliai lángok égtek, melyekért

Stuwer két ezer forintot kapott. — Végül: az Albrecht-út két pontja t. i. az eleje és a vizkapu előtti rész.

Deák Ferencz, gr. Andrássy Gyula és Simor János.

Hogy mennyiben és mily szorosan függ össze *Deák* neve a kiegyenlítés nagy művével és így közvetlen a jelen *koronázással*, a gr. *Andrássyé*, kiben maga Deák a gondviselés által kijelölt amaz államférfiut látta, ki hivatva volt a megoldás oly szerfölött nekéz ügyét erélyesen elősegíteni, már e füzet vezérszemléjéből is eléggé kiviláglik. A herczegprimás, Simor szereplése a koronázás tényénél köztudomásu, s azért legyen szabad e három arczképet *ezuttal* egy keretbe foglalnunk.

Deák Ferencz.

Szül. 1803. oct. 17, Kehidán Zalamegyében. Iskoláit Győrben elvégezvén Zalamegye gyűlésein kezdte meg polit. pályáját, az ellenzék élén állván. Itt szerzett hire vitte 183³/₆. bátyja, Antal, helyébe az országgyűlésbe. Csakhamar elsői közé sorozá a nemzet, és az ellenzék önként tette őt vezérévé mint utóbb az 1839—40. országgyűlésen, melynek sok tekintetben kedvező eredményei nagyrészt az ő tapintatos bölcseségének, szilárd igazságszeretetének, s ellenei által is elismert jellemtisztaságának köszönhetők. A büntető törvénykönyv kidolgozásával megbízott választmány egyik legjelesb és Szalay Lászlóval legtevékenyebb tagja volt.

1848-ban az *első magyar* miniszterium Batthyányi Lajos kérésére elvállalta az igazságügyminiszteri tarczát. Nem történt soha miniszteri kinevezés, mely általánosabb megalégedéssel lett volna fogadva mint az övé; mégis az események feltarthatlan árja már néhány hónap mulva oda

sodorta nemzetét, hol Deáknak, a béke emberének szerepe megszűnt.

Ő hivatva volt nyugodt időben teremteni, de nem uralkodni a viharban, melyben a legnagyobb tett is, mindig rombolással jár. Nem birt már akkor sem kibékülni *Kosuth* politikájával, és mai napig is, homlokegyenest ellenkező álláspontot foglalnak el mint az nem régiben *Kossuth* híres „nyílt leveléből“ és Deák kitérően de higgadtan válaszoló ellennyilatkozatából kitént.

1848. szeptemberében részt vett azon országos választmányban, mely a bécsi országgyűléshez küldetett, s aztán sikertelenül tért vissza. Az első miniszterium leléptével ő is lemondott. A *honvédelmi bizottmány* nyal nem lépett érintkezésbe, s utolszor 1848. decz. 31-én működött részt vevén a Windischgrätzhez béke-alku végett küldött követ-ségben. A forradalom után elvonultan élt falusi jószágán. Utóbb ismét Pestre szokott, s midőn 1859-ben ismét egy jobb jövő sejtelve kezdett virradni a lelkekben, újra központjává lett a nemzeti politikának. Hozzá jött tanácsért mindenki. Szobája egész nap tele volt, mint mai napig van, vendégekkel. Ő ép úgy ismerte minden időben az udvar ármányait mint a megyei eseményeket. A legkonservatívebbtól a legszabadelvűbbig minden árnyalat megfordul nála. Azomban legtöbbször lelete látni nála a mostani magyar miniszterium tagjait. Báró *Kemény* a „Pesti Napló“ szerkesztője majdnem mindig közelében időzik. Külföldi levelezők és államférfiak, kik nála megfordultak elragadtatással irnak róla könyvekben és hírlapokban.

Remek föliratai még mindnyájunk emlékében vannak, s szereplését 1861—1867 előszámoltuk e füzet vezérszemléjében. De a mit ott nem beszéltünk el, az néhány adoma, mit annak idején szájról-szájra adtak és jellemzőleg illusztrálják Deák természetességét. *Simplex sigillum veri!*

Midőn a most már megkoronázott magyar király De-

ákat először fogadta magánál Budán így szólott volna Deákhoz : „Ön irigylésre méltó ember, mert az egész nemzet önnek hódol, inkább mint nekem !“ Deák válasza ez volt : „És én Felsőgednek hódolok !“

Később a lapok kétségbe vonták hitelességét ez adomának, mely azonban sokkal *egyszerűbb*, mint sem *igaz* ne lehetne.

Máskor meg — midőn a poroszok győzelme Csehországban egy másodszeri sorozást helyezett kilátásba — Ausztria akkori államminisztere (Belcredi) azt kérdezte volna Deáktól :

„Mit gondol ön, meg lehetne-e Magyarországon, vesztély nélkül egy másodszeri sorozást az idén kísérleni ?“

Deák megható egyszerűséggel, úgy szólván lángeszű naivitással azt felelte volna : „Oh nem ! mert nálunk az anyák egy évben csak *egyszer* szülnek !“ — A következtetés magától érthető, mert kinek évenként csak egy fia van, nem adhat *kettőt* sorozás alá.

Mondják, Deák e szava miatt mult el tőlünk a második sorozás keserű pohara. Ha igaz-e, nem felelünk érte ; — de valószínű. Deák maga nagy kedvelője az adomáknak, s nincs az a rossz adoma-könyv, mit ő el ne olvasott volna. Saját adomái oly számosak, hogy könyvet lehetne belőlük összeállítani. De az nem czélunk ez uttal. Máskor, — talán . . .

A szónok és államférfi jellemzésébe nem merek, midőn oly jeles jellemrajza fekszik előttem, mint *Tóth Lőrinczé*, a „M. államférfiak könyvében.“

Annyit mégis elmondunk, hogy hatalmas mindig a mély meggyőződés volt, — a szónoki hatásnak, az államférfiúi hitelnek és tekintélynek ezen mindenekfölött álló fegyvere. Ez az, mi a nagy embereket egy-egy nemzet előtt nemcsak becsültekké, hanem olykor mindenhatókká teszi. A meggyőződés az, melynek erejét nemcsak akkor érezteti, midőn a közvélemény egyezik vele, hanem ellenállhatlan hatással van

még akkor is, midőn eltér attól, sőt néha képes magávalragadni egy egész nemzetet, mintegy akaratlanul. — És Deák ezen erőnek teljes öntudatában van; s hathatósan ki is fejezé ezt beszéde ezen szavaiban:

A nemzet tehet a maga javaival, a maga állításával, a mi neki tetszik, *én csak azt tehetem, a mi szabad*; a nemzet rendelkezhetik életemmel, vagyonommal és minden tehetséggemmel; *de meggyőződésemmel nem*. Ha a nemzetnek más lesz a nézete, más lesz határozata, . . . én egyes polgár vagyok és maradok, — ha egyedül is — meggyőződésem mellett.“ A képviselőház csak önmagát tisztelte meg, midőn tetszése által proclamálta, hogy a valódi meggyőződés mily becsületben áll előtte még akkor is, midőn netalán a többség szavazata mást mondana ki törvényül.

Deák Ferencz lassan léptenként hódítá meg a közliszteleket. Nem járt utána a népszerűségnek, hanem megvárta, míg az keresi föl magányában.

A körülmények úgy mutatják, hogy Deák nagy politikai pályájá a jelen 1865^{6/7}-ik országgyűlésen éri el tetőpontját. Van multja, melyre büszkén utalhatna, van jelene, mely egygyé van forrva, nemcsak hazánk, hanem Európa érdekeivel, s melyet a siker fénye sugároz már is körül, van és lesz jövője mindaddig, mid lesz nemzet, mely magyarnak vallja magát.

Szentkirályi Mór, e mélyen bonczoló ész, s Deáknak egyik legbensőbb barátja, midőn fölkértük volna *Deák* jellemrajzának megírására nem vállalkozott rá „mivel — úgy mond — oly sokoldalú jellem ő, s mindenik oldala jellemnek oly bő tartalmu, hogy legjobb ismerője is csak egyik oldalról jellemezhetné kimerítőleg!“ — Nagy szó ez, oly rideg elméjű életbölc szájából, mint *Szentkirályi* a milyen!

Gr. Andrássy Gyula,

(Miniszter-elnök és honvédelmi miniszter.)

Midőn először láttuk gr. *Andrássyt* mint miniszter-elnököt Ő Felsége oldala mellett ülni a diszes kocsiban, eszünkbe jutott, hogy Andrássy 49-ben halálra lön ítélve. Istenem, milyen az idők változása! Vajha mindig szem előtt tartanak ezt a fejedelmek! — A halál ellen nincs gyógyszer a világon, s pedig kit ma halálra ítéltünk, — vajjon nem fogjuk-e azt holnap a birodalom nemtője gyanánt ünnepegni?!

Gróf *Andrássy Gyula*, az új miniszterelnök, minden tekintetben az új kor embere.

A legutóbbi napok szerencsés fordulatának előidézésében, közvetlenül legalább senkinek sincs annyi része, mint neki, s a közelebbi jövőben, az alkotás terén, senkire sem vár nagyobb szerep, mint reá. Gróf Andrássy Gyula, a nyolczszáz éves ősrégi család öregebbik ágának ivadéka. Atyja, Károly gróf, a 48 előtti ellenzék buzgó és kiváló tagja volt, s különösen az 1840- és 1844-iki országgyűléseken tüntette ki magát mint elmés és szeszélyes szónok.

Jeles fiai: Manó, Gyula és Aladár közül a másodszülött az, ki e perczen Magyarország törvényes kormányának élén áll.

1823, marczius 20-án született. Neveltetésére szülői a legnagyobb gondot fordították s azt a könyvtanulmányokkal teljességgel nem vélték még befejezve. A nagy világ és nyilvános élet és tapasztalás iskoláit Európa művelt országainak beutazásával folytatta az elméletileg kitűnően képzett ifjú s utazásai végeztével, bár még csak 24 éves, de mint érett és kész egyéniség jelent meg az 1847-iki utolsó pozsonyi országgyűlésen, mint Zemplénmegyének hol birtokai egy része feküdt, országgyűlési követe. Fia-talságát sokkal túlhaladó tájékozottsága s tapasztalatai már

ekkor feltűntek és befolyásos részt engedtek vennie az 1848-iki törvények alkotásában, midőn minden kérdésben az alkotmányos szabadság zászlói alatt küzdött. A mint az 1848-iki élet megkezdődött, az első felelős magyar miniszterium Zemplénmegye kormányát bizta rá annak főispáni székébe ültetvén a 25 éves ifjút. Ő megyéjét nemcsak a tanácskozások zöld asztala mellett vezette szellemi főlényével, hanem a csakhamar beállott háborus viszonyok által az önvédelem szükségére szoritva, az ősi főispánok módjára kardot kötött, megyéje önkénytes csapatát személyesen vezeté s részt vett a schwechati ütközetben.

Az ügyek egyre bonyolultabbak lőnek. Windischgrätz az év utolsó napjaiban már a fővárost fenyegette. A kormánynak, az országgyűléssel együtt, el kelle hagyni Pestet. Debreczenbe vonultak. Andrássy híven követte a kötelesség utját, mely akkor az alföldi nagy városba vezetett A kormánytól, mely a nemzeti függetlenség megmentésére mindent meg akart próbálni, nemcsak a fegyver, hanem a diplomacia terén is, különös küldetést nyert; Konstantinápolyba a fényes portához ment követi minőségben. A világsi fegyverletétel még mindig itt találta küldetése helyén, hol a körülményekhez képest mindent elkövetett, hogy a magyar ügynek, ka tényleges segílyt nem szerezhetsen is, a porta rokonszenvét legalább megnyerje. E rokonszenvet, fájdalom, már csak a menekülők érezhették. Itthon ez alatt, a többi kibujdosottakkal együtt, ő is haditörvényszékileg elíteltetvén, miután hazájába vissza nem térhetett, küldöttsége pedig véget ért, Párisba költözött, s ott összekötetésbe lépven a legelőkelőbb francia államférfiakkal, azon buzgó hazafiitörékvést követte, melynek célja vala hazánk viszonyait, jogait és szerencsétlenségét, részint személyes érintkezés, részint irodalmi működés útján, a külfölddel, főképp annak befolyásosabb egyéniségeivel megösmerkedtetni.

Kormányi engedély folytán végre ismét visszatértett hazájába, s itt mint kedvelt s népszerű hazafi fogadtattott.

1860-ban, az októberi napok után, b. Vay Miklos fő-kancellár ohajtotta volna őt az oktokeri férfiak nézeteinek legalább annyiban megnyerni, hogy főispáni hivatalt fogadjon el. Ki is nevezte mindjárt Zemplénmegye főispánjával. Andrassy azonban ellenzője lévén a félalkotmányosságnak, visszautasította a főispánságot s midőn az 1861-ik april 2-ára egybehívott országgyűlés megnyilt, azon mint Zemplén-megye sátoralja-ujhelyi kerületének egyhangulag és nagy lelkesedéssel megválasztott képviselője jelent meg.

Gróf Andrassy már 1861-ben jelöltje volt a Deák-pártnak az első alelnökségre, de kisebbségben maradt Tisza Kálmán mellett. Beszéde, melyet az országgyűlésben tartott, egyike a legnemesebbeknek.

1861 augusztusától kezdve ismét a provisoriumok áldatlan időszaka következett.

Azonban Deák husvétii cikke (1865-ben) új időszakra nyitott kilátást. Felléptek a szeptemberi férfiak. Az országgyűlés egybehivatott. Az egész ország az alkotmány megóvása mellett becsületes kiegyenlítést emlegetett. A választások csaknem mindent Deák neve és politikájának aegise alatt történtek. A megnyilt országgyűlésen — tudva levőleg — a Deákpárt egyszerre túlnyomó többségben; s e túlnyomóság először az elnökválasztásokban nyilatkozott. Gróf Andrassy Gyula roppant többséggel lön első alelnökké választva. Mint szónok még magasabbra emelkedott.

Andrassy Gyula valódi működése az országgyűlés jun. 24-én történt elnapolása után kezdődik tulajdonkép, mint ezt bővebbea kifejtettük már e füzet vezérszemléjében (I. o.)

Hátra van még Andrassy Gyula egyéniségét s parlamenti jellemét néhány vonással vázolnunk.

Tiszta, szellemben és polit ismeretekben gazdag fő.

Az idő, az életiskola megszürhette ifju lelkesedését, de sem hitét sem bátorságát nem törte meg. Meggyőződésből barátja ama nagy elveknek, mik az ujkor társadalmi és politikai mozgalmait vezérlik. De bár szempontjai magának, szabadelvűsége határozott, mégis kiváló figyelemmel van a gyakorlati valósítás kívánalmaira. — Egyéniségében sok a férfias kellem.

Ujkori szabású államférfi, ki az ügyért, mit felkarol, egyenlő ügyességgel képviseli a parlamentben, az államtanácsban és az udvarnál.

Mint szónok nem erős de velős és talpraesett rögtönző. Némi szakadozottság jellemzi előadását, mint sok hires angol szónokét. De mindig kész. Jó és világos okoskodó. Képekkel, hasonlatokkal takarékosan bánik, de ha használja mindig találóan. Többre becsüli a helyes okot a legkörmönfontabb dialecticánál. Mondatai rövidek, kerekdedek, — egész előadásán bizonyos urbanitás ömlik el.

Ily szerencsés tulajdonainak s jelleme próbált tisztaságába vetett határtalan bizalomnak köszöni ama nagy várakozást, melylyel irányában az ország, uj magas helyzetben viseltetik. Nagy szerep, nagy hivatás néz reá; töltse be azt sikerrel, szerencsével, a haza javára.

Simor János,

Ö eminentiája, Magyarország primása tette fejére Ö Folségének a magyar koronát és vezette a koronázás templomi szertartásait.

Nem sokkal több, mit felőle eddigelé mondhatnánk. Mert csak nem rég kezdé országos pályáját. Még épen kor pár héttel a magyar alkotmány helyreállítása előtt, tehát a nemzeti kormány befolyásának megelőzésével nevezék ki Magyarország primásának, mely méltóságra, — közbetevőleg legyen mondva — a magyar közvélemény *Bartakovits* egri érseket szemelte volna ki.

Azóta csak egy nyilatkozata volt mi magára vonta némileg az ország figyelmét, s ez ama famosus nyílt levél, melyet ő eminentiája a közoktatásügyi miniszterhez intézett. Csupa kenetteljes ultramontanizmus!

Azonban jó szívvvel elismerjük, hogy ő eminentiája, különösen miután még nem mondta ki az utolsó szót, ez által jövő dicséretes cselekedeteinek nem szegte útját, s így hát az ország közvéleményének kiérdemelheti még osztatlan és hálás elismerését is.

Simor János született 1813-ban Székesfehérváron.

Az egyházi pálya jutalmazó létráján gyorsan és sikeresen haladt előre. Egymásután nevezték ki, hajnai plébánosnak és udv. káplánnak. Már 1758-ban győri püspökké lőn előléptetve. 50,000 forinttal alapítá meg a szürke néni-kék zárdáját Győrött.

Politikai életét a jelen nagy horderejű országos ténynyel kezdte, azzal, hogy *I. Ferencz Józsefet, a nemzet nevében Magyarország királyává koronáztá*. — Így lett Simor ama történeti nagy eseménynek külső képviselője, melyet *Deák Ferencz* és *gr. Andrássy Gyula* készítettek annyi önfeláldozással elő, a népek és az uralkodó között. Ez azon összefüggés, melynek folytán e három arczképet egy keretbe foglaltuk. Ha egyebütt talán kevésbbé, a koronázás nagy és fényes mozzantában neveik a történetem lapjain is találkoznai fognak.

TARTALOM.

A koronázási előzmények története	Lap
A korona története és a koronázási jelvények leírása	5
	26

A koronázás.

Az arany sarkantyús vitézek lovaggá-ütése	43
Az eskületétel	44
A kardvágás	46
A Felsőéges pár koronázáskor	48
Az eskületételi emelvény	51
A koronázási halom	51
Deák, gr. Andrassy és Simor rövid életrajza	54—62

TARTALOM

123
6
28

...
...
...

A. fejelet

12
13
14
15
16
17
18

...
...
...
...
...
...
...

